

Tiia Pylkkönen & Sanna Suutari

LEIKKIREPPU

Varhaiskasvattajien avuksi lasten tunnetaitojen vahvistamiseen

LEIKKIREPPU

Varhaiskasvattajien avuksi lasten tunnetaitojen vahvistamiseen

Tiia Pylkkönen, Sanna Suutari
Opinnäytetyö
Syksy 2020
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
LAB- ammattikorkeakoulu
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu, LAB- ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Varhaiskasvatuksen opettaja

Tekijät: Tiia Pylkkönen & Sanna Suutari

Opinnäytetyön nimi: Leikkireppu, varhaiskasvattajien avuksi lasten tunnetaitojen vahvistamiseen

Työn ohjaaja: Outi Kokko-Muhonen, Markku Koivisto, Hannele Ollinen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2020

Sivumäärä: 45 + 3

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimi Lappeenrannan Tirilässä sijaitseva yksityinen liikunta-päiväkoti Touhula. Opinnäytetyömme syntyi toimeksiantajan esille tuomasta tarpeesta, jossa he kaipasivat työvälinettä 4-6 vuotiaiden lasten tunnetaitokasvatukseen. Yhdessä toimeksiantajamme kanssa toteutimme toiminnallisen kehittämistyön, jonka tuloksena syntyi pedagoginen Leikkireppu haastavien tunteiden kohtaamisen ja tukemiseen leikin avulla.

Työn tavoitteena oli kehittää toimeksiantajan tarpeita vastaava sähköisessä muodossa oleva selkeä, helppokäyttöinen ja hyödyllinen opas lasten haastavien tunteiden kohtaamiseen ja harjoitteluun leikin avulla. Tarkoituksena on, että opas toimii kasvattajien tunnekasvatustyön apuna sekä lisää kasvattajien tietoisuutta haastavien tunteiden merkityksestä lapsen kasvussa ja kehityksessä. Pitkän aikavälin tavoitteena on lasten hyvinvoinnin tukeminen ja siitä seuraava yhteiskunnallinen hyöty.

Opinnäytetyössämme on sovellettu tietoperustaa, joka käsittelee leikkiä ja 4-6- vuotiaiden lasten sosiaalisemotionaalisten taitojen kehittymistä. Olemme käyttäneet teorian pohjana kirjallisuutta, aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimustietoa ja toimintaa ohjaavia asiakirjoja sekä varhaiskasvatustietoa. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua, jonka avulla selvitimme ja kohdensimme toimeksiantajan tarpeen. Haastattelusta esiin tulleiden toivomusten ja ajatusten pohjalta toteutimme pedagogisen oppaan.

Tuotekehitysprosessin tuloksena syntyi pedagoginen Leikkireppu kasvattajien tunnekasvatustyön tueksi. Leikkirepun tuotekehityksessä on toteutettu soveltaen Jämsän & Mannisen tuotekehitysprosessin eri vaiheet. Leikkireppu sisältää yhteensä 16 leikkiä, joiden avulla kasvattajat voivat yhdessä lasten kanssa harjoitella haastavien tunteiden tunnistamista, nimeämistä ja ilmaisua. Leikkireppu sisältää ideoita myös siitä, miten kutakin tunnetta on mahdollista harjoitella lapsen kanssa, sekä ajatuksia siitä, miten kasvattajan on mahdollista suhtautua silloin, kun tunne ottaa lapsesta vallan. Oppaan lopussa on listattu neljä vinkkiä erilaisista tunnekasvatukseen liittyvistä ohjelmista.

Pedagoginen Leikkireppu soveltuu käytettäväksi osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja toimii kasvattajien tunnekasvatustyön tukena. Leikkireppu lisää myös kasvattajien tietoisuutta haastavien tunteiden taustalla vaikuttavista tekijöistä lapsen käyttäytymiseen. Tulevaisuudessa pidemmän tarkastelujakson jälkeen oppaan vaikuttavuuden tutkiminen olisi luonteva jatkokehitysmahdollisuus. Olisi hyödyllistä tutkia sitä, miten oppaan käyttö on vaikuttanut kasvattajien toimintamalleihin sekä sitä, miten mahdollisesti muuttuneet toimintamallit ovat vaikuttaneet lasten sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen.

Asiasanat: sosiaalisemotionaaliset taidot, haastavat tunteet, leikki, varhaiskasvatus, hyvinvointi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree in Social Work, Early Childhood Education Teacher

Authors: Tiia Pylkkönen & Sanna Suutari

Title of thesis: Play backpack, supporting children's challenging emotions through play

Supervisors: Outi Kokko-Muhonen, Markku Koivisto, Hannele Ollinen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2020 Number of pages: 45 + 3

The idea for our thesis came from our interest in learning how to support children's emotional skills as part of a child's good growth and development as well as the needs of our client – a private kindergarten Touhula Tirilä, located in Lappeenranta. The educators of the kindergarten needed a tool to help deal with the challenging feelings of children aged between 4 and 6. Together with our client we planned functional development work, which resulted in a pedagogical Play Backpack to support challenging emotions through play. The aim of the work was to develop a clear, easy-to-use and useful guide in electronic form that would meet the needs of the client and would support how to deal with children's challenging emotions. The purpose of the guide is to assist the educators' emotional education work and to increase the educators' awareness of the importance of challenging emotions in a child's growth and development. The long-term goal is to support the well-being of children and thus contributing to the benefit of the society.

In our thesis, a knowledge base has been applied that deals with play, the development of children's emotional life and socio-emotional skills. We have used literature, previous research data and documents guiding the activities, as well as the Early Childhood Education Act (540/2018) as the basis for theoretical knowledge. As a research method, we used a thematic interview, which was used to identify and target the client's needs. Based on the wishes and thoughts that emerged from the interview, we formed the pedagogical guide.

As a result of the product development process, a pedagogical Play Backpack was created to support the emotional education work of educators. The Play Backpack contains a total of 16 games, which allow children to practice identifying, naming and expressing their challenging emotions. The Play Backpack also contains ideas for the educator on how to deal with each emotion with the child, as well as ideas on how to react when the emotion takes over the child. At the end of the guide, four tips on different emotional education programs are listed.

The Pedagogical Play Backpack is suitable for using as a part of the pedagogical activities of early childhood education and acts as a support for educators' emotional education work. The Play Backpack also increases the educators' awareness of the factors behind the challenging emotions in the child's behavior. In the future, after a longer period of review, examining the effectiveness of the guide would be a natural progression and provides an opportunity for further development. It would be useful to study how the use of the guide has affected educators' approach and how the possible changes in approach have affected children's socio-emotional development.

Keywords: socio-emotional skills, challenging emotions, play, early childhood education, well-being

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TARKOITUS, TAVOITE JA TUOTOS	7
2.1	Yhteistyöorganisaatio ja hyödynsaajat	7
2.2	Tarkoitus ja tavoite.....	8
2.3	Tuotos ja laatukriteerit	8
3	LEIKKIVÄ, OPPIVA JA HYVINVOIVA LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA.....	10
3.1	Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa.....	10
3.2	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	15
3.3	Leikki varhaiskasvatuksen pedagogiikassa.....	16
4	LASTEN TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	20
4.1	Lasten tunne-elämän kehittyminen.....	21
4.2	4-6- vuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittyminen	23
4.3	Kasvattaja lapsen sosiaalisemotionaalisen kehityksen tukijana.....	27
5	TUOTTEEN KEHITYSPROSESSI.....	31
5.1	Kehittämistarpeen tunnistaminen.....	31
5.2	Tuotteen ideointi- ja luonnosteluvaihe	32
5.3	Tuotteen kehittäminen- ja viimeistelyvaihe	33
5.4	Tuotteen ja projektin loppuarviointi	34
5.5	Tuotekehitysprosessin tuloksena syntynyt pedagoginen Leikkireppu	35
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7	POHDINTA	39
	LÄHTEET.....	41
	LIITTEET	46

1 JOHDANTO

”Se miltä lapsista tuntuu määrää sen, miten lapset käyttäytyvät. Sen takia meidän pitäisi keskittyä enemmän heidän tunteisiinsa, kuin heidän käyttökseensä”.

- *Bridgett Miller*

Varhaiskasvattajat ovat merkittäviä toimijoita lapsen tunnetaitojen tukemisessa varhaisvuosina (Opetushallitus 2020, viitattu 20.10.2020). Pienet lapset tarvitsevat kasvattajien apua, jotta he voivat tunnistaa ja sanoittaa tunteitaan sekä kehittyä tunnetaidoissaan (MLL 2020, viitattu 03.11.2020). Tunteen tunnistaminen, sen sanoittaminen, ilmaiseminen ja sääteleminen ovat tunnetaitoja. Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä havaita ja tiedostaa omia tunteitaan (YTHS 2020, viitattu 03.11.2020).

Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistyö, jonka tuloksena syntyi pedagoginen Leikkireppu varhaiskasvattajien tunnekasvatustyöhön. Toimeksiannon tehneen päiväkodin arjessa varsin usein esiin nousseet sosioemotionaaliset haasteet 4-6-vuotiaiden lasten keskuudessa ohjasivat ajatustyötämme, samoin kuin myös oma kiinnostuksemme lasten tunnetaitojen kehittämiseen. Leikkireppu on toteutettu toimeksiantajamme toiveiden pohjalta. Sen tarkoituksena on tukea 4-6-vuotiaiden lasten kasvattajien tunnekasvatustyötä heidän kohdatessa lasten haastavia tunteita työssään. Haastavilla tunteilla opinnäytetyössämme tarkoitamme lapsen kiukkua, aggressiivisuutta, vihaa, pettymystä, pelkoa ja surua.

Tunnetaidot vaikuttavat ratkaisevalla tavalla ihmisen hyvinvointiin sekä toimintakykyyn, sillä tunnetaidot ovat itsetuntemuksen ja hyvän mielenterveyden perusta. (Paakkanen ym. 2017, 125). Tunnetaidoilla on tärkeä merkitys lapsen kehittyvälle identiteetille, toimintakyvyille sekä hyvinvoinnille (Opetushallitus 2018, 25.) Tulevina varhaiskasvattajina koemme lasten olevan tärkeässä asemassa yhteiskunnassamme kestävän kehityksen kannalta. Heidän hyvinvointinsa tukeminen tulisi olla ensisijaisen tärkeää, sillä ilman hyvinvoivaa nuorta sukupolvea tulevaisuuden näkymät ovat heikot. Perustelemme näkökulmaamme sosionomin ydinosuamisella, joka Arenen (2017) mukaan on sitä, että sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta aiheen tutkiminen ja kehittäminen on merkityksellistä, koska tehtävämme tulevina kasvattajina on toimia lasten hyvän kasvun, oppimisen ja kehityksen tukena.

2 TARKOITUS, TAVOITE JA TUOTOS

2.1 Yhteistyöorganisaatio ja hyödynsaajat

Toimeksiantajamme on Lappeenrannan Tirilässä sijaitseva vuonna 2017 avattu liikuntapainotteinen päiväkotitoiminta Touhula. Päiväkodissa toimii kuusi eri ryhmää, esiopetusryhmä mukaan lukien. Päivittäisessä toiminnassa liikunta on luonnollisesti vahvasti läsnä sekä päiväkodin omia että lähiympäristön resursseja hyödyntäen. Arjessa painotetaan pitkäjänteisesti ja tarkasti suunniteltua kokopäiväpedagogiikkaa ja pienryhmätoimintaa. Toiminnassa panostetaan erityisesti kohtaamiseen, vuorovaikutukseen ja yhteishenkeen. Touhula päiväkodeissa ympäri Suomen toteutetaan valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa, kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä lisäksi Touhulan omaa Touhula Rytmia, joka on heidän oma pedagoginen vuosisuunnitelmansa. Touhula Rytmia pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Rytmissä on huomioitu kaikki oppimisen osa-alueet sekä laaja-alainen osaaminen. Rytmia toimii pohjana päiväkodin pedagogiselle suunnittelulle painottaen erityisesti pitkäkestoisen leikin merkitystä. Touhulassa arvostetaan leikin merkitystä ja näin ollen leikille annetaan tilaa ja aikaa joka päivä. (Touhula 2020, viitattu 31.3.2020.)

Opinnäytetyömme välittömät hyödynsaajat ovat toimeksiantajamme 4-6 vuotiaiden lasten kasvattajat. Varhaiskasvatuksessa kasvattajilla on merkittävä rooli tunnekasvatustyössä. Kasvattajilla tulee olla riittävät tiedot ja taidot, jotta he pystyvät tukemaan lasten tunne-elämän tasapainoista kehittymistä. Tuotekehitysprosessin tuloksena syntyvää Leikkireppu- materiaalia hyödyntämällä kasvattajat voivat lisätä omaa tietotaitoansa tunnekasvatuksesta. He saavat työvälineeksi pedagogisen Leikkirepun, joka pitää sisällään erilaisia pedagogisia leikkiharjoituksia lasten haastavien tunteiden kohtaamiseen. Leikkirepun avulla on mahdollista lasten kanssa yhdessä harjoitella haastavien tunteiden kohtaamista ja tunnistamista. Näin kasvattajien tietotaito tunnekasvatuksesta lisääntyy ja lapset oppivat tunnistamaan ja ilmaisemaan vaikeita tunteita rakentavasti. Leikkirepun materiaali on koottu ja strukturoitu kasvattajille tehtyjen haastattelujen sekä kirjallisuuden pohjalta.

2.2 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyömme tavoitteena on kehittää toimeksiantajan toiveiden ja tarpeiden mukaisesti sähköisessä muodossa oleva selkeä, helppokäyttöinen ja hyödyllinen pedagoginen ohjeellinen opas. Opas on suunniteltu varhaiskasvattajien tunnetaitokasvatukseen avuksi heidän kohdatessa 4-6-vuotiaiden sosioemotionaalisia haasteita. Työn tarkoituksena on lisätä kasvattajien tietosuutta tunnekasvatuksen merkityksestä ja antaa ideoita, miten tukea lasten tunnetaitoja sekä sosiaalisemotionaalista kehitystä ja kasvua leikin avulla.

Pitkän aikavälin tavoitteena on lasten hyvinvoinnin tukeminen ja siitä seuraava yhteiskunnallinen hyöty. Varhaisessa vaiheessa aloitettu tavoitteellinen ja oikein toteutettu tunnekasvatustyö ehkäisee mm. mielenterveysongelmien syntymistä sekä syrjäytymistä myöhemmässä elämässä ja edistää väkivallattomuutta (Opetushallitus, 2020, viitattu 29.10.2020).

Omat oppimistavoitteemme liittyvät sosiaalialan ydinosaamisen kompetensseihin (Arene 2017, 10), joista asiakastyön osaamisen tavoitteenamme on ammattitaidon kehittäminen ja jo opitun tiedon syventäminen sekä ymmärryksen lisääminen siitä, kuinka tärkeää tunnekasvatus on varhaiskasvatuksessa hyvän elämän lähtökohtana. Tunnetaitojen opettaminen varhaiskasvatuksessa on laaja-alaista lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamista (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11). Koemme, että tulevana ammattikasvattajina meidän on tärkeää ymmärtää ja tiedostaa tunnetaitojen merkitys lapsen hyvälle kasvulle, oppimiselle ja kehitykselle. Tämän vuoksi asetamme yhdeksi oppimistavoitteeksemme ymmärryksen lisäämisen erityisesti tunnekasvatuksen merkityksestä lapsen elämässä kohti hyvää aikuisuutta.

2.3 Tuotos ja laatukriteerit

Leikkirepun laatukriteereiksi olemme koonneet taulukkoon (1) tuotteen laatutavoitteet kehitysprosessissa. Tavoitteenamme on tehdä selkeä, helppokäyttöinen ja hyödyllinen opas. Leikkirepun lähtökohtana on asiakas, jonka toiveet ja ajatukset on otettu huomioon tuotteen suunnittelussa ja kehittämisen koko prosessin ajan. Tuotekehitysprosessin jälkeen tuote on materiaallinen kilpailukykyinen sosiaali- ja terveysalan tuote, joka noudattaa alan eettisiä ohjeita. Sisällöltään se vastaa sosiaali- ja terveysalan tavoitteita. Tuotteen kehitysprosessin painopiste on kohderyhmän erityispiirteiden tuomissa vaatimuksissa. (Jämsä K. & Manninen E. 2010, 13- 14.)

TUOTTEEN LAATUTAVOITTEET	TUOTE SUUNNITTELUVAIHEESSA	TUOTE KEHITYSPROSESSIN JÄLKEEN
SELKEYS	Tuote suunnitellaan johdonmukaisesti eteneväksi ja helppoluokiseksi.	Tuote on rakenteeltaan selkeä, helposti luettava ja ymmärrettävä, sekä johdonmukaisesti etenevä.
HYÖDYLLISYYS	Tuote suunnitellaan vastamaan toimeksiantajan toivomuksia ja tarpeita.	Tuotteeseen on koottu olennaisin teorian tieto sekä leikit vastaavat tarvetta.
HELPPOKÄYTTÖISYYS	Tuote suunnitellaan helposti käytöön otettavaksi	Tuote on helppo ottaa käyttöön selkeän rakenteen ja ymmärrettävän tekstin vuoksi.

TAULUKKO 1. Tuotteen laatutavoitteet kehitysprosessissa.

3 LEIKKIVÄ, OPPIVA JA HYVINVOIVA LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, joka pitää sisällään monenlaisia erilaisia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomi on säätänyt varhaiskasvatustalain, joka turvaa jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle oikeuden saada kokonaisvaltaista suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. (Opetushallitus 2018, 15.)

3.1 Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lapsen laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen on kokonaisuus, joka käsittää tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuuden. Osaamisella tarkoitetaan myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja, sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Jatkuvasti muuttuva maailma asettaa tarpeen laaja-alaiselle osaamiselle ja näin ollen yhteiskunnassa toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä. Laaja-alainen osaaminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja on elämän mittainen prosessi. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona aina varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. (Opetushallitus 2018, 24.)

Varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen yhdessä lapsen huoltajien kanssa, sekä lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Varhaiskasvatuksessa opittujen tietojen ja taitojen avulla vahvistetaan lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lisäksi tukea huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun (Opetushallitus 2018, 14.) Varhaiskasvatuksen toiminnan perusta, eli pedagoginen viitekehys, koostuu eri osa-alueiden muodostamasta kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta, joiden tavoitteena on oppiva ja hyvinvoiva lapsi (kuviot 1). Tunnekasvatus on vahva osa

pedagogista viitekehystä, koska se koskettaa laaja-alaisesti useita oppimisen ja laaja-alaisen osaamisen osa-alueita.

KUVIO1. Varhaiskasvatuksen toiminnan pedagoginen viitekehys (Opetushallitus 2018, 36).

Viiden oppimisen alueen tehtävinä on edistää lasten laaja-alaista osaamista ja kuvata varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttavat varhaiskasvatuksen toiminta, oppimisympäristöjen oikeanlainen hyödyntäminen sekä tavat, miten lapsen hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet huomioidaan kauttaaltaan koko varhaiskasvatuksen toiminnassa kuten toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. (Opetushallitus 2018, 24.) Laaja-alaisen osaamisen osa-alueista ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu,

itsestä huolehtiminen ja arjen taidot sekä osallistuminen ja vaikuttaminen liittyvät vahvasti lasten tunnetaitojen oppimiseen. (Opetushallitus 2018, 24- 27.)

Oppimisen alueiden tarkoitus on ohjata kasvattajia, yhdessä lasten kanssa, monipuoliseen ja eheyttettyyn pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Toiminnan keskeisenä lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet sekä kysymykset. Kasvattajien havainnointi ja aito läsnäolo ovat oleellisia aiheiden löytämisessä. Leikit, sadut, retket, erilaiset vuorovaikutustilanteet ovat mitä parhaimpia aiheiden löytämisen paikkoja. Toiminnassa kasvattajat vastaavat siitä, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista. Se ei ole vain lasten toivepankin toteutusta, vaan yhdessä lasten kanssa suunniteltua, toteutettua ja arvioitua toimintaa, jossa kasvattaja vastaa tarkoituksenmukaisesta pedagogiikasta.

Oppimisen alueita tulee käsitellä osana varhaiskasvatuksen arkea ja eheyttäen niitä laaja-alaisiksi kokonaisuuksiksi. Näin oppimisen alueet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa myös laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden kanssa. Kaiken toiminnan lähtökohtana tulee huomioida lasten yksilöllinen oppiminen sekä heidän mielenkiinnon kohteensa ja ihmettelyn aiheensa. (Ahonen 2017, 162-163.) Lapsen elinpiiri laajenee, kun lähiympäristö laajenee kotiympäristön lisäksi koskemaan päiväkotia. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lapsen ymmärrystä lähiympäristön monimuotoisuudesta ja harjoittaa sitä eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden, tulevaisuuden sekä median kannalta. (Opetushallitus 2018, 44.)

Oppimisen alueista minä ja meidän yhteisömme sisältää mm. eettisen ajattelun taitojen kehittymisen tukemista, joka haastaa pohtimaan arjen asioita oikeinväärin akselilta (Opetushallitus 2018, 44). Eettisessä ajattelussa keskiössä on erilaisten asioiden pohdiskelu, kuten ryhmän säännöt tai oikeudenmukaisuus. Asioita voi käsitellä esimerkiksi satuleikkien avulla. Lapsien kanssa voidaan pohtia, onko oikein tehdä tai toimia tietyllä tavalla ja miten pitäisi toimia sekä miten asioiden tulisi olla. Satuleikin yhteydessä kasvattajat voivat nostaa keskeisiä teemoja esille ja keskustella niistä lasten kanssa yhdessä. Asioita voi usein nousta esille myös lasten aloitteesta ja tällöinkin asioita voidaan pohtia yhdessä ja miettiä erilaisia vaihtoehtoja. Tällä tavoin toimimalla kasvattaja saa lapsille kuulluksi tulemisen kokemuksen sekä ajattelun ja ongelmanratkaisun kehittämistä.

Eettiseen ajatteluun liittyy olennaisesti tunnekasvatus, jonka avulla on mahdollista päästä käsiksi oikein- väärin akseliin ja siihen miltä asiat tuntuvat. Lasten kanssa kasvattajat voivat tutustua esimerkiksi ystäväyteen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin, jolloin eri tunteet

voidaan tehdä näkyväksi lapsille. Eettinen ajattelu ja tunteiden tunnistaminen rohkaisevat lapsia tekemään oikein ja yhdessä tutkimalla esimerkiksi kirjallisuuden ja leikin avulla voidaan pohtia oikeita tekoja ja toimintamalleja.

Päiväkodissa kasvattajat ovat vastuussa siitä, millaisen oppimisympäristön ja ilmapiirin he tarjoavat lapsille. Oppimisympäristö muodostuu siitä, miten henkilöstö rakentaa tilat päivähoidossa, miten he toteuttavat pedagogisia menetelmiä ja ratkaisuja sekä miten he pitävät yllä vuorovaikutuksellisia suhteita lasten, lapsiryhmän ja vanhempien välillä. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten sekä ympäristön kanssa ja toimivat perustana elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia luovaan ja kriittiseen ajatteluun sekä tukea oppimisen taitoja. Lapselle annetaan tilaa ihmetellä, oivaltaa, käyttää mielikuvitustaan sekä kokea oppimisen iloa, koska ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten kautta. Lasten kanssa tutkitaan ympäröivää maailmaa, rohkaistaan kysymään sekä kyseenalaistamaan, iloitaan onnistumisista, opetellaan kannustamaan toisia sekä rohkaistaan yrittämään ja ajattelemaan omatoimisesti. (Opetushallitus 2018, 24.)

Oppimisympäristön tulisi antaa lapselle mahdollisuudet oppia tutkimalla, kokeilemalla, erehtymällä, yhdistämällä ja toistamalla. Ympäristössä tulisi olla runsaasti mahdollisuuksia leikkiin ja huolehtia siitä, että lapsen jokapäiväisen toiminnan tukena on myönteinen, kannustava, arvostava ja motivoiva ilmapiiri ja oppimisympäristö olisi innostava ja virikkeellinen. Lapsen läsnä oleva kuunteleminen ja kasvattajan osoittaminen olevansa kiinnostunut lapsen ajatuksista antaa aikaa keskustelulle ja lapsen omille pohdinnoille. Kasvattajan olisi tärkeää perustella kieltoja ja sopia yhteisistä toimintatavoista ja säännöistä etukäteen lasten kanssa sekä kunnioittaa yksilöllisiä valintoja ja lasten mielipiteitä. Sisä- ja ulkoleikkien ohjaamisen lisäksi tulisi antaa lapsille aikaa vapaaseen leikkiin ja tarvittaessa olla osallisena harjoittelemassa lasten kanssa sosiaalisia taitoja esimerkiksi erilaisten roolileikkien muodossa. Lapsen hyvän itseluottamuksen vahvistaminen on kasvattajan vastuulla, samoin kuin kasvattajien sitoutuminen vuorovaikutukseen lasten ja heidän vanhempiansa kanssa. Kasvattajilla tulisi olla rohkeutta ja uskallusta asettaa lasten tarpeet etusijalle päivän aikana ja toteuttaa lapsilähtöistä kasvatusta, jotta tieto lapsen kehityksestä ohjaa kasvattajia toiminnan suunnittelussa sekä tuo taitoa ja ymmärrystä lasten toimintaa kohtaan.

Kulttuurisessa osaamisessa, vuorovaikutuksessa ja ilmaisussa luodaan pohja lasten vuorovaikutustaidoille. Kuuntelun taidot, erilaisten näkemysten ymmärtäminen, omien arvojen ja asenteiden

reflektointi kuuluvat taitoihin, jotka tulisi oppia kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaistuvassa maailmassa ja siksi varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään on tärkeä merkitys lapsen kehittyvälle identiteetille, toimintakyvyille sekä hyvinvoinnille. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin sekä kulttuureihin ja ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa harjoitellaan toisen asemaan asettumista ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavasti sekä opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista ja tuetaan myönteisen suhteen luomista moninaiseen ympäristöön. Näin vahvistetaan ja tuetaan lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä kulttuuri-identiteetin rakentumista. (Opetushallitus 2018, 25.)

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot ovat jokaiselle tärkeitä ja siksi varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata lapsia tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen ja itsenäistymistä asteittain. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia arjen taitoja kuten pukeutumista ja ruokailua, lapsia autetaan ja kannustetaan pyytämään apua tarvittaessa, ohjataan toimimaan vastuullisesti eri ympäristöissä sekä käsitellään lasten hyvinvointiin liittyviä asioita. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätyssä. Tunnetaitojen vahvistumista harjoitellaan tunteiden havaitsemisella, tiedostamisella ja nimeämisellä. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa sekä muiden kehoa. (Opetushallitus 2018, 25-26.)

Osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle edellyttäen yksilön taitoa ja halua osallistua toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten perusoikeuksiin kuuluu kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Varhaiskasvatuksessa lapsi kohdataan arvostavasti, lasta kuullaan ja kuunnellaan sekä lapsi osallistuu toiminnan suunnitteluun, arvioimiseen ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön kanssa. Näin tuetaan ja vahvistetaan lapsen vaikuttamisen ja osallistumisen taitoja. Samalla lapsi oppii vuorovaikutustaitoja, yhteisten sääntöjen ja sopimusten noudattamista sekä luottamuksen merkitystä. (Opetushallitus 2018, 26-27.)

3.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kolmitasaisista varhaiskasvatussuunnitelmien kokonaisuutta, joka pitää sisällään valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman, paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman (Opetushallitus 2018, 7). Lapsen etu ja tarpeet ovat lähtökohtana varhaiskasvatussuunnitelmalle, joka laaditaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle silloin kun lapsi aloittaa päivähoidon (Opetushallitus 2018, 9-10).

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen vahvuuksia, osaamista, mielipiteitä, toiveita ja kiinnostuksen kohteita hyödyntäen ja kunnioittaen. Suunnitelma pitää sisällään myös lapsen kielellisen, kulttuurisen sekä katsomuksellisen taustan sekä mahdollisen kehityksen sekä oppimisen tuen ja toteuttamisen. Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa lasta tulee kuulla ja hänen mielipiteensä selvittää. Kasvattajan tehtävänä on etsiä ne keinot, jonka avulla lapsen näkökulma saadaan selvitettyä. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja kasvattajan näkemykset lapsen kehityksen vaiheista otetaan huomioon suunnitelmaa laadittaessa. (Opetushallitus 2018, 9-10.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet toimivat pedagogisen toiminnan pohjana ja kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristön ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Suunnitelman arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen. Suunnitelma on salassa pidettävä asiakirja ja sitä tarkastetaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma pitää sisällään eri vaiheita, joihin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. (Opetushallitus 2018, 9-10.) Päiväkodissa lapsen suunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuuden omaava henkilö (Opetushallitus 2018, 10).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi toimintakauden alussa laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka sisältöä työstetään ja arvioidaan koko toimintakauden ajan. Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on työväline, jonka avulla pedagogisen toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä oman tiiminsä kanssa vastaa ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällön laatimisesta ja toteutumisesta. (Ouka 2020, viitattu 6.10.2020.)

Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on läsnä olevalla ja lasta osallistavalla tavalla ohjattava lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Kasvattajien olisi tarjottava mahdollisuuksia lapsille kehittää tunnetaitoja päivittäisissä arjen perushoidollisissa tilanteissa ja toiminnoissa sekä huolehdittava lapsen oikeudesta käsitellä tunteita ja ristiriitoja luotettavassa ja turvallisessa kasvuympäristössä. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. (Opetushallitus 2018, 21, 32.)

Varhaiskasvatussuunnitelma luo raamit päiväkodin kasvattajille sekä heidän osaamiselleen. Jokainen kasvattaja on kuitenkin aina vastuussa omasta ammatillisesta työpanoksestaan. Työntekijän ammatillista- ja kasvatustietoisuutta ja osaamista tulisi kartuttaa sekä ammatillisen koulutuksen että työkokemuksen ja elämänhistorian avulla. Kasvatustietoisuuteen liittyy olennaisena osana työntekijän arviointi omasta itsestään kasvattajana (reflektiiva työote) ja osaamisessa yhdistyvät sekä teoreettinen että käytännön tieto taidoksi. Jokaisen työntekijän tulisi osata arvioida sekä omaa että koko tiimin toimintaa lapsiryhmässä päivän eri tilanteissa. Tehdyistä havainnoista, näkemyksistä ja tulkintoista olisi hyvä keskustella yhdessä muiden kasvattajien ja lasten vanhempien kanssa.

Kasvattajien ammatillisuus, kasvatustietoisuus, sensitiivinen ja reflektiivinen työote sekä sitoutuneisuus vastata rohkeasti lapsen tarpeisiin vahvistuu, kun tietoisuus lapsen kehityksestä ja arjen tilanteista lisääntyy. Näin mahdollistuu se, että lapsi rohkenee ottamaan vastaan kehityksellisiä haasteita turvallisessa päiväkotiympäristössä osaavien varhaiskasvattajien tukemana. Kasvattajien asiantuntijuudessa korostuu ymmärrys siitä, miksi jokin tilanne toteutetaan ja millaisin perustein siitä tehdään mielekästä. Tavoitteiden toteuttamisen taustalla, arvolähtökohtien lisäksi, tulee olla lasten osallisuus ja lasten mielenkiinnosta nousevat oppimisen ja tutkimisen alueet.

3.3 Leikki varhaiskasvatuksen pedagogiikassa

Leikin avulla lapsi luo siteen todelliseen maailmaan. Leikki on tärkeää lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, koska leikissä lapsi voi itselleen luonnollisella tavalla käsitellä ja ilmaista omia ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan. Leikissä lapsi harjaannuttaa valmiuksiaan tulevaa elämää varten harjoittelemalla arkipäivän asioita ja rooleja. Leikissä lapsen ajattelu, kieli ja ongelmanratkaisukyvyt kehittyvät. (Vilkko- Riihelä & Laine 2012, 56.) Leikki kehittää lasta sietämään pettymyksiä, opettaa tilanteiden ennakointia ja havaintojen tekemistä ja näin lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy. Lisäksi leikki tarjoaa mahdollisuuden lapsen motoriselle kehitykselle, aisteille, puheelle

ja kielenkehitykselle, mielikuvitukselle ja lapsen sosiaalisille suhteille. (Kangas & Fonsen (toim.) 2018, 6-9.) Leikki on yksi keskeisin toimintatapa varhaiskasvatuksessa ja toimii kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin perustana. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on tarjota lapsille mahdollisuus erilaisiin leikkeihin, koska leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii ja leikki on lapselle luonnollinen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoinen oppimisen väline. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. (Opetushallitus 2018, 38.)

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet määrittävät pedagogiikan perustuvan määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta ja oppimisesta. Pedagogiikka on monitieteinen, kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuva, ammatillisesti johdettua ja ammattiin kouluttaneiden toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteuttamiseksi. Pedagogiikka yksinkertaisuudessaan on siis tavoitteellista käytännön toimintaa arjen kulttuurisissa ympäristöissä sekä kasvattajien ja lasten vuorovaikutuksessa (Lastentarhainopettajienliitto 2020, viitattu 25.7.2020.)

Pedagogiikan toteutuminen edellyttää varhaiskasvatuksen asiantuntemusta ja kasvatushenkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, kuinka lasten oppimista ja hyvinvointia parhaiten voidaan tukea ja edistää arjen toiminnoissa (Opetushallitus 2018, 22.) Suomalaisessa varhaispedagogiikassa korostuu kokonaisvaltaisuus, jossa kasvatusta, opetus ja hoito ovat toisiinsa sidottuja. Näiden kolmen ympärille rakentuu pedagogiikka, joka ilmenee kaikissa päivän tilanteissa. Kasvattajien tehtävänä on rakentaa päiväkodin arki niin, että se tukee varhaiskasvatustilanteiden sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) asetettuja arvokohtia ja tavoitteita.

Varhaiskasvatuksen pedagogiseen toiminallisuuteen sisältyy olennaisesti leikki ja sen mahdollisuuksien syvämpi ymmärtäminen. Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa korostetaan leikin itseisarvon ymmärtämistä ja ennen kuin leikille voidaan asettaa pedagogisia tavoitteita, tulee pyrkiä ymmärtämään sen tarjoamia kokonaisvaltaisia mahdollisuuksia lasten kehitykselle ja oppimiselle (Opetushallitus 2018, 22.) Leikin voi nähdä olevan samaan aikaan mielikuvitukseen perustuvaa, totisinta totta, dynaamista, rentouttavaa, kehittäväää, luovaa, vakavaa, hauskaa, vuorovaikutteista ja yksinleikkiä. Pedagogisesti katsottuna leikki on varhaiskasvatustilanteiden lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja.

Leikki itsessään avaa lapselle leikin merkityksen ja toimii lapselle ilon ja mielihyvän lähteenä. Leikkiessään lapset nähdään aktiivisina toimijoina, jossa he tutustuvat ympäröivään maailmaan, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Käsitteet itsestä ja muista ihmisistä rakentuvat lapselle leikin kautta. Lapsen mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapsi voi kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita hänen muuten ei olisi mahdollista toteuttaa. Leikki toimii myös kanavana, jolla lapsi voi käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikkiessään lapsen on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. (Opetushallitus 2018, 38-39.)

Leikki yhdistää keskeiset oppimista yhdistävät elementit, innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Henkilöstön ja lasten keskinäinen vuorovaikutus toimivat pohjana ajattelulle, kielenkehitykselle ja kehittyvälle leikkitaidolle. Leikki kehittää kokonaisvaltaisesti lapsen tunnesäätelytaitoja ja toisten ihmisten huomioon ottamista sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa. (Opetushallitus 2018, 39.)

Vapaassa ja omaehtoisessa leikissä lapsi voi toteuttaa omia tavoitteitaan ja suunnitella leikin kulua omatoimisesti. Lapsi voi päättää, mihin hän ryhtyy, keitä leikkiin osallistuu sekä sen mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy. Koko prosessin lapsi oppii osallistumalla yhteiseen leikkiin itseä taitavamman kanssa. Leikki on erityinen toiminnan muoto, jossa lapsi voi kehittää keskinäisiä suhteitaan muihin lapsiin, harjoitella vuorovaikutusta ja omien tavoitteiden asettelua. (Hujala & Turja (toim.) 2016, 70.)

Leikki toimii varhaiskasvatuksen keskeisenä työtapana. Leikki mahdollistaa pedagogisen toiminnan monimuotoisuuden ja eri toimintojen yhdistelyn. Leikki on yhtä kuin lapsen maailma ja tapa, jolla lapsi on vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lapsi on leikissä aktiivinen merkityksen rakentaja ja lasten oikeus leikkiin tulisi muistaa arjen toiminnoissa. Kasvattajan tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä lapsen ominaisen tavan liikkua ja peuhaamisen merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. (Opetushallitus 2018, 39.) Kasvattajien tehtävänä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja lisäksi huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien valmiuksiensa mukaisesti. Kasvattajan tuki lapsen leikeissä on tärkeää ja kasvattajan olisi hyvä olla tietoinen leikin vaiheista kaiken aikaa, vaikka ei osallistuisikaan siihen. Näin hän on tietoinen siitä, milloin ja minkälaista tukea mahdollisesti leikkiin tarvitaan. Kasvattaja voi tukea lapsen leikkiä mm. mallintamalla sitä, sanoittamalla, osallistumalla siihen ja leikkiin auttamalla. Tukemisen olisi hyvä tapahtua sekä ulko- että sisätiloissa ja kasvattajan tulisi varmistaa, että tila on turvallinen. Jo arkitilanteilla voi

tukea lapsen leikkiin pääsyä, kuten oikeanlaisten tilojen ja välineiden sekä päiväkotituloaikojen valinnalla ja leikkiin ohjaamisella.

Kasvattajan tärkein tehtävä, varsinkin vapaassa leikissä on havainnointi, sillä silloin hän pystyy näkemään, jos lapsella on haasteita leikkiin liittymisessä ja tarjoamaan oikeanlaista ratkaisua. Lisäksi havainnointi ja lasten leikin dokumentointi lisää kasvattajan ymmärrystä lasten ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnoinnit toimivat pohjana toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. (Opetushallitus 2018, 39.) Aggressiivisten lastenkin kohdalla leikkiin ohjaus olisi tärkeää, ei siitä poistaminen tai itsenäisiin töihin siirtäminen. Kasvattajan olisi hyvä tiedostaa vaihtoehtoisia ratkaisuja, jotta lapsi oppii leikkitaitoja ja muiden kanssa toimimista. Lisäksi kasvattajan tulisi huolehtia sukupuolisensitiivisyydestä leikeissä ja niiden tarjoamista mahdollisuuksista, jottei kenenkään tarvitsisi kokea olevansa ulkopuolinen vaan kokisi ennemminkin olevansa tasa-arvoinen muiden kanssa. Kaikkien tulisi saada myönteisiä kokemuksia itsestä aktiivisena toimijana sosiaalisissa tilanteissa ja olevansa arvokas.

Kasvattajan tulisi olla myös sinut leikillisyyden ja leikin kanssa, jotta hän pystyy ja osaa käyttää niitä luontevasti lasten odottamalla tavalla. Jos leikkiminen ja leikillisuus tuntuvat vierailta alueilta, hyvä tapa aloittaa oppiminen on havainnoida lasten vapaata leikkiä. Leikkiä tukemalla kasvattaja voi antaa lapsille tasa-arvoisemmat edellytykset erilaisten taitojen harjoittamiseen.

4 LASTEN TUNNETAITOJEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Ihminen tarvitsee tunnetaitoja päivittäin, sillä ne ovat tärkeä osa ihmisten välistä sosiaalista kanssakäymistä. Tunnetaidot eivät synny itsestään vaan pohja tunnetaidoille luodaan lapsuudessa (Kulmala 2017, 8). Tunnetaitoja tarvitaan niin omien kuin toisten tunteiden hahmottamiseen, jokapäiväisiin päätöksiin sekä ajatuksiin. Tunteiden käsittelemättä jättäminen voi aiheuttaa vihaa ja katkeruutta aiheuttaen vahinkoa sekä mielelle että keholle. (Nuortenmielenterveystalo 2020, viitattu 05.10.2020.)

Tunteita voi olla vaikeaa määritellä, vaikka ne ohjaavat kaikkea toimintaamme (Isomäki & Uusitalo 2017, 9). Tunnistamme tunteen eli emotion silloin, kun sen koemme, mutta on haastavaa selittää miltä kokemus tuntuu ja missä (Kanninen & Sigfrids 2012, 76). Usein jaottelemme tunteitamme positiivisiin ja negatiivisiin (Myllyviita 2016, 10). Ihminen ei välttämättä edes tiedosta kaikkia tunteitaan, vaikka niitä tulee koko ajan. Tunteet kertovat meille miltä meistä tuntuu ja ovat läsnä silloin, kun tulkitsemme, millainen mielialamme on. Tunteet koetaan yksilöllisesti. Ne vaihtelevat ja muuntuvat sekä ilmenevät eri tavoin (Opetushallitus 2020, viitattu 15.07.2020.) Myös psykologi Tony Dunderfelt korostaa, että tunne on aina subjektiivinen eli omakohtainen kokemus, tästä syystä toinen ihminen ei pysty koskaan täysin ymmärtämään toisen ihmisen tunteita ja tuntemuksia (Dunderfelt 2016, 69–73). Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettemmekö kykenisi osoittamaan toiselle myötätuntoa ja vaistoamaan toisten tunnetiloja, sillä tunteet ovat mukana kaikessa siinä, mitä tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Se, miten lapsuudessa opitaan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään tunteita, vaikuttaa paljon siihen, miten ihminen selviää vaikeista elämäntilanteista, miten suhteet toimivat muihin ihmisiin ja millainen itsetuntemus ihmiselle kehittyy. Itsesäätelytaitoihin kuuluvat olennaisesti niin aikuisen kuin lapsenkin kyky säädellä omia tunteitaan ja käyttäytymistään. (Haapsalo 2016, 16.)

Tunnetaitoja on mahdollista harjoitella päiväkodin arjen toistuvissa tilanteissa, sillä tunteet ovat mukana kaikessa siinä, mitä kasvattajan ja lapsen välillä tapahtuu (Kulmala 2017, 8-9). Monet tutkimukset osoittavat sen, että kokemuksellisen opettamisen kautta ihmiseen jää pysyvin muistijälki. Kasvattajan ohjaava rooli on tärkeässä osassa harjoittelussa lasten kanssa tunnetaitoja. Pelkkien sanojen ja neuvojen sijasta koetut tunteet sekä omat oivallukset jättävät pysyvimmän jäljen lapsen mieleen. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 170.)

4.1 Lasten tunne-elämän kehittyminen

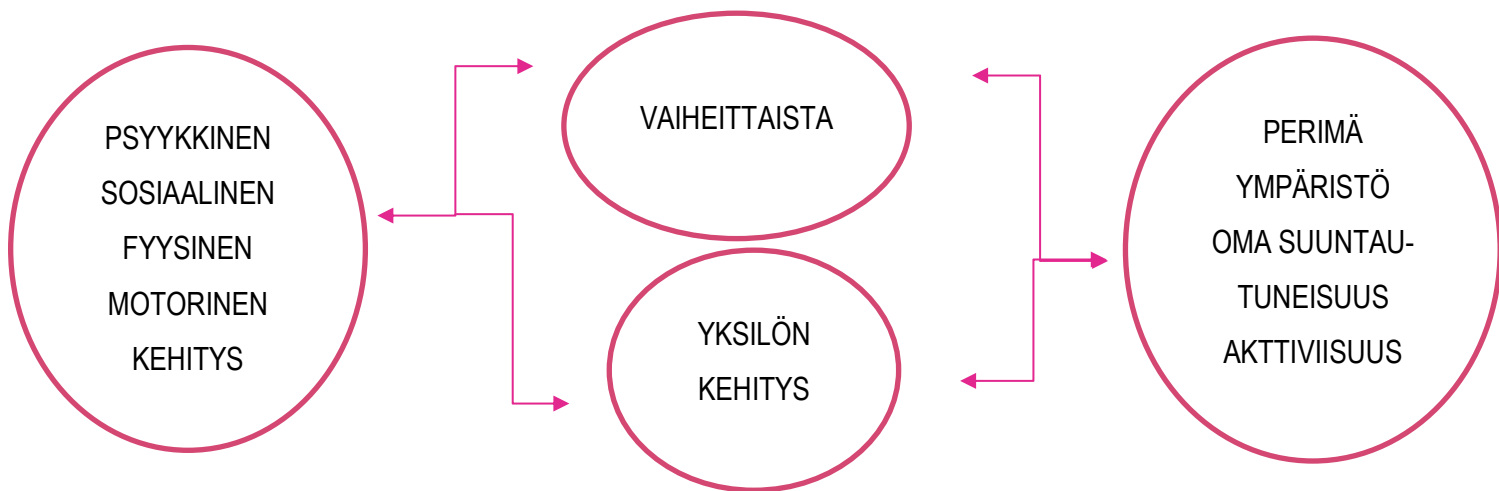
Pienillä lapsilla on paljon tunteita, joita he näyttävät avoimesti. Tunteet voivat vallata mielen ja kehon sekä ajaa lapsen hallitsemattomiin tunteenpurkauksiin, joka voi ilmetä haastavana käyttäytymisenä. Lapsen on usein vaikeaa ymmärtää, mitä kaikki tunteet ja olotilat tarkoittavat ja miten niiden kanssa tulee toimeen (Väestöliitto 2020, viitattu 30.06.2020.)

Haastavat tunteet voivat olla hyvinkin rankkoja sekä kipeitä ja niiden kanssa voi olla vaikea elää, ellei niiden hallintaan ja purkamiseen ole valmiuksia. Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore määrittelee haastavat tunteet ihmisen tavaksi ottaa etäisyyttä toisiin, puolustaa itseään ja oikeuksiaan sekä torjua vääryyden kohteeksi joutumista (Väestöliitto 2020, 8. viitattu 22.7.2020.) Haastavia tunteita ei pidä kieltää, mutta niitä on hyvä oppia tunnistamaan, jotta niitä on mahdollista hallita oikealla tavalla. Pelkoa, vihaa ja surua on opeteltava purkamaan rakentavalla tavalla (Väestöliitto 2020, viitattu 20.10.2020).

Tunteita voidaan tarkastella eri tasojen kautta (Kanninen & Sigfrids, 2012, 77). Tarkastelussa voidaan huomioida niin tiede, subjektiivinen, biologinen ja fysiologinen kuin myös sosiaalinen näkökulma. Tieteen näkökulmasta tunteet ovat haastavia määritellä ja monimutkaisia ilmiöitä (Helkama ym. 2015, 164), joita pidetään usein erillisinä järjestä ja vastakohtana rationaaliselle ajattelulle (Keltikangas-Järvinen 2010, 151). Kun tunteita katsotaan subjektiivisesta näkökulmasta, teemme omaehtoisen tulkinnan siitä, miltä meistä tuntuu ja muodostamme käsityksen jostakin tietynlaisesta tunteesta. Nämä tunteet ovat usein jokin perustunteista (Kanninen & Sigfrids 2012, 77), esimerkiksi ilo tai suru. Kun tunnemme kehollamme mitä tahansa tuntemuksia (esim. kuuma, kylmä, paine, kihelmöinti, puristus, kipu) tarkastelemme tunteita fysiologisesta näkökulmasta. Tunteemme valmistavat meidät myös toimimaan esimerkiksi pelon kohdatessa, jolloin pyrimme pakenemaan tai kiukun kohdatessa puolustautumaan. Tunteet ovat siis myös biologisia reaktioita, jotka saavat kehomme valmistautumaan ja toimimaan tuntemallamme tavalla.

Tunteita voidaan myös tarkastella tunteiden herättämien mielikuvien ja metaforien kautta esimerkiksi suru voi tuntua möykkynä tai kipuna rinnassa (Kanninen & Sigfrids, 2012, 76). Sosiaalisena ilmiönä tunteet kertovat muille ihmisille kehonkielellämme, puheellamme ja äänenpainollamme avulla tunteesta, jota tunnemme sillä hetkellä (Nurmi 2013,24).

Ihmisen psyykinen kasvu ja kehitys ovat riippuvaisia biologisista, psykologisista ja sosiaalisista tekijöistä. Sen lisäksi, että yksilön kehitys on vaiheittaista vaikuttaa siihen perimä, ympäristö, oma suuntaantuneisuus ja aktiivisuus (kuvio 2). Lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välisellä vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys ihmisen psyykkisten ominaisuuksien muovautumiselle. Turvallinen vuorovaikutuksellinen kasvuympäristö, jossa lapsen tarpeet tulee kuulluksi ja ymmärretyksi sekä hoiva ja huolenpito antavat hyvät edellytykset lapsen perusturvallisuuden tunteelle sekä lapsen tunne-elämän kehittymiselle. (Koivunen & Lehtinen 2015, 142.)

KUVIO 2. Yksilön kehityksen osa-alueet. (Koivunen & Lehtinen 2015, 142).

Lapsen emotionaalinen kehitys on yksilöllinen prosessi, joka alkaa varhaislapsuudessa (Koivunen & Lehtinen 2016, 143). Lapsen tunne-elämän kehitykseen vaikuttaa niin lapsen tietoja ja tunteita välittävä hermosto, jonka avulla lapsi luo siteen maailmaan kuin myöskin lapsuuden kokemukset (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 83). Lapsella on jo syntyessään mukanaan tunteiden ”työkalupakki” ja hänen perustarpeisiinsa kuuluu herättää häntä hoivaavassa aikuisessa rakastamisen ja välittämisen tunne (Haapsalo 2016, 16).

John Bowlbyn kehittämä kiintymyssuhdeteoria korostaa lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutussuhdetta lapsen varhaisvuosina, jolloin vuorovaikutuksen kautta lapsen turvallisuuden tarpeeseen vastataan. Vaikka lapsi ei osaa puhua, hänen tunteensa toimivat. Hän osaa ilmaista perustarpeitaan, jotka tuottavat mielihyvän ja mielihänen tunteita. Tunne-elämä sekä siihen läheisesti liittyvä empatiakyky eli myötäelämisen taito tarvitsevat kehittyäkseen toisten empaattisten ihmisten läsnäoloa ja vuorovaikutusta, jolloin positiiviset tunteet kehittävät lapsen empatiakykyä.

Tunne-elämältään herkistynyt lapsi kykenee vaistoamaan toisen ihmisen tunnetilan, mikä vaikuttaa myös lapsen käyttäytymiseen. (Koivunen & Lehtinen 2016, 143-145.)

4.2 4-6- vuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittyminen

Tunnetaitavalla aikuisella on kyky säädellä tunteitaan, sekä kielteisiä että myönteisiä niin, että ne eivät vahingoita itseä eikä muita. Tunnetaidot ohjaavat käyttäytymistämme ja auttavat meitä selviytymään sosiaalisissa tilanteissa. (Kulmala 2017, 8-9.)

Lapsillakin tunnetaidot koostuvat *tunteiden tunnistamisesta, sietämisestä, säätelemisestä, ilmaisemisesta, purkamisesta sekä käsittelystä*. Tunteiden tunnistaminen, ilmaiseminen ja säätely ovat lapselle vielä vaikeaa ja niiden kehittymättömyys näkyy etenkin toisten lasten kanssa toimeen tulemisessa, ristiriitatilanteissa ja leikeissä. Lapsen tunteet voivat usein olla ylitsevuotavia, sillä lapsen on vielä vaikeaa ilmaista itseään tai asettua toisen asemaan. (Väestöliitto 2020, viitattu 12.09.2020.) Tällöin puhutaan sosiaalis- emotionaalisen kompetenssin interpersoonallisesta ja intrapersoonallisesta ulottuvuudesta. Intrapersonallinen ulottuvuus kattaa itsetuntemuksen osa-alueen. Se tarkoittaa, että lapsi esimerkiksi tunnistaa omia vahvuuksiaan ja sitä, mitä ei vielä osaa tai hallitse sekä omia tunteitaan. Interpersoonalliseen ulottuvuuteen sisältyy muun muassa kyky solmia ja ylläpitää kaveri- ja ystävyys-suhteita, myötäelää kaverin tunteita ja tilanteita, ymmärtää sosiaalisia sääntöjä jne. Lasten tunnetaidolla tarkoitetaan sitä, miten lapset käsittelevät itsessä ja ympärillä tapahtuvia asioita. (Opetushallitus 2017, 8.)

Itsesäätelytaidoilla tarkoitetaan kykyä hillitä ja vahvistaa omia tunnereaktioita. Toisin sanoen kykyä vahvistaa omien ajatusten ja tekojen voimalla myönteisiä tunnereaktioita tai vastaavasti rauhoittaa omia negatiivisia tunnereaktioita. Itsesäätely on yksi tärkeimmistä sosiaalisista taidoista ja tutkimusten mukaan lapsuudessa hyvät itsesäätelytaidot oppineet lapset pärjäävät paremmin aikuisena parisuhteissa ja työelämässä. (Juusola 2017, 27.) Ahosen (2017) mukaan itsesäätelytaito on tunne- ja vuorovaikutustaidoista kenties merkittävin ja tunnetuin. Se tarkoittaa paitsi lapsen kykyä tunnistaa ja säädellä omia tunteitaan sekä tietoista toimintaansa tilanteen vaatimalla tavalla, myös ilmaista niitä tavalla, joka huomioi muut ihmiset sekä lapsen omat tavoitteet. Kyky säädellä omia

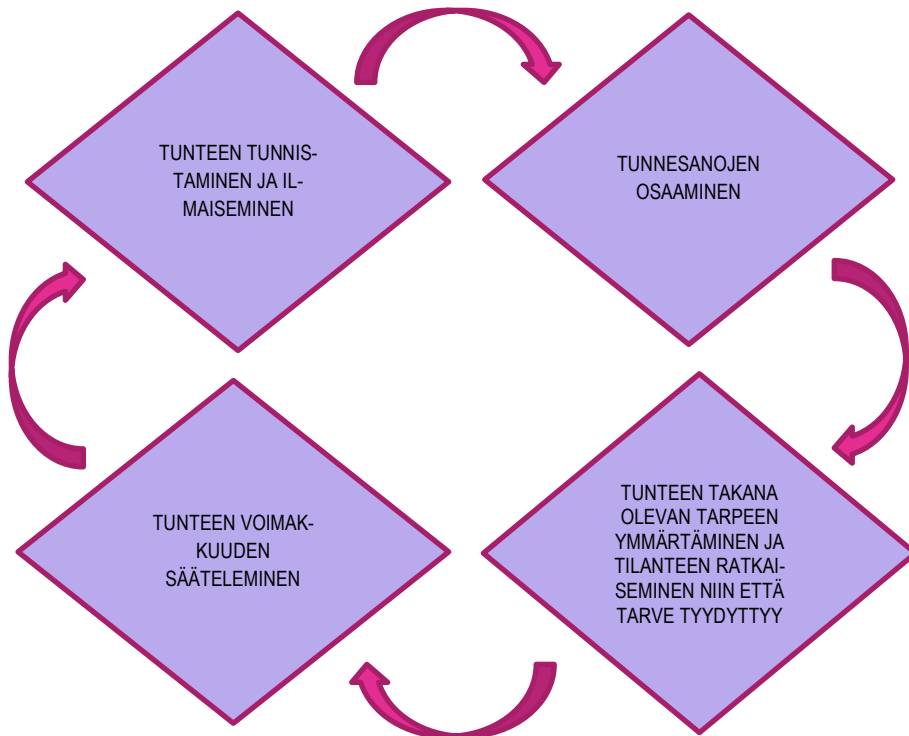
tunteitaan onkin vahvasti yhteydessä kykyyn säädellä omaa käyttäytymistään. Jos tunteiden säätely on heikkoa, näkyy se välittömästi käyttäytymisen säätelyssä: tunne on silloin impulssi, jota seuraa välitön reaktio, esim. tavaroiden heittäminen tai voimakas vetäytyminen. (Ahonen 2017, 18–19.)

Voidaan ajatella, että itsesäätely luo pohjan taitavuudelle. Itsesäätelytaitoja tarvitaan mielen sisältöjen sekä tunteiden säätelyyn. Kun lapsen itsesäätelytaidot kehittyvät, lapsi oppii ottamaan etäisyyttä omaan ajatusmaailmaan sekä muovaamaan sitä tilanteelle sopivalla tavalla. Myös toiminnanohjaus edellyttää itsesäätelytaitoja. Kun tunteet, ajatukset ja toiminta ovat tilanteeseen soviteltuja, mahdollistaa se myös sujuvien sosiaalisten suhteiden syntymisen. Itsesäätelytaitojen harjoittelu on tasapainottelua tilanteeseen sopivan suhtautumisen tavoittelun sekä kohtuuden haun välillä. (Kärkkäinen 2017, 19.)

Temperamentin vaikuttavuus pienen lapsen itsesäätelytaitoihin on merkittävä. Lapset reagoivat synnynnäisesti asioihin eri tavalla, toiset voimakkaammin, toiset vähemmän voimakkaasti. Vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa lapsen itsesäätelytaidot jalostuvat, toisilla huomaamatta, kun taas toisilla se vaatii työtä vähän enemmän. Kieli on tehokas itsesäätelyn apuväline. Kielellisen kehityksen eteneminen vaikuttaa itsesäätelyn valmiuksiin, koska kielen avulla lapsi jäsentää kaootista tilannettaan sekä käyttää kieltä apuvälineenä oman toiminnan ohjaamisessa. (Kärkkäinen 2017, 19.)

Olemme kuvanneet lasten tunnetaitojen oppimisen tapahtumasarjana kuviossa (3). Tunnetaitojen oppimisen ensimmäisessä tasossa on tunteiden tunnistaminen, jossa ensimmäiseksi lapsi oppii huomaamaan itsessään ja toisissa tunteen. Tämän jälkeen tunne täytyy ymmärtää ja antaa tunteelle nimi, kuten pettymys, ilo, suru jne. Ilman tunteen sanoittamista tunne on lapselle vain tuntematon voima, joka jostain syystä pakottaa tekemään asioita. Tunteen sanoittamisella lapsi oppii ymmärtämään, mikä tunne vaikuttaa hänen toimintaansa. Tunneaalto nähdään tapahtumasarjana, joka ei yllättäen ilmesty tyhjästä. Tunneaaltoa voi havainnoida ennen sitä, sen aikana ja sen jälkeen. Kun lapsi ymmärtää jonkin tunnetilan olevan päällä, hän voi nimetä sen mielessään tai jopa sanoa ääneen. Näin lapsi oppii ennakoimaan, miten tunneaalto vaikuttaa itsessä, huomaamaan vaikutuksessa kehossa ja ajatuksissa. Näin lapsi saa mahdollisuuden säädellä ja ohjata tunteitaan, oppii ilmaisemaan niitä rakentavammin ja ohjaamaan niitä rauhoittumisen suuntaan. Kun lapsi oppii kertomaan tunteistaan loukkaamatta toisia, silloin hän on ottanut merkittävän askeleen tunnetaitojen harjoittelussa. Tunnetaitojen harjoittelun tavoitteena on selviytyä kielteisistä tunteista tukahduttamatta niitä. Kun lapsi oppii kestämään voimakkaan tunteen, voi hän rauhoittumisen kautta ohjata

hankalaa tunnetta rakentamaan positiiviseksi voimaksi kohti hyviä tekoja ja sanoja. Kun tunneal-
lon tapahtumasarja on tullut tutuksi, on mahdollista eritellä tunteen taustalla olleita ajatuksia ja tar-
peita. Tämä on merkittävä askel syvempään itsetuntemukseen ja tunteen hallintaan. (Cacciatore &
Korteniemi- Poikela 2019, 67-69.)

KUVIO 3. Tunnetaitojen tapahtumasarja. Mukailten lähdettä Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 67-69)

4-6 -vuotias lapsi omaa laajan tunnekirjon ja on jo tietoinen omista tunteistaan ja tunnereaktioista sekä ilmaisee jo hyvin tunteitaan. Voimakkaiden ja vaikeiden tunteiden vallassa lapsi hakee tukea ja lohtua kasvattajalta. (Kokkonen 2017, 83.) Tässä iässä lapsen voi olla kuitenkin vaikea hahmot-
taa, että kahta tunnetta voi tuntea samanaikaisesti esimerkiksi iloa ja surua. Lapsi on kiinnostunut toisten tunteista ja pystyy hyvin sujuvasti havaitsemaan muiden tunteita sekä vastaamaan niihin tilanteen mukaisesti, esimerkiksi lohduttamalla toista lasta, jolla on paha mieli.

Neljävuotias lapsi on aktiivinen ja tutkii ympäristöään innokkaasti. Hän kykenee toimimaan ryh-
mässä ja leikkimään yhdessä toisten lasten kanssa, mutta ystävyssuhteet eivät ole vielä kiinnitty-
neitä. Erityisesti roolileikit kiinnostavat tämän ikäistä lasta. Leikissä lapsi harjoittelee erilaisia taitoja, kuten kuuntelemista ja vuorottelua. Lapsi osaa kuunnella muita sekä noudattaa leikin sääntöjä Ris-
tiriitatilanteissa, ja sääntöjen kertaamisessa lapset tarvitsevat kasvattajan apua. (Kurvinen

ym.2013, 159.) Lapsen puhe on sujuvaa ja hän hallitsee äidinkielen perusrakenteet sekä pystyy kertomaan tunteitaan sanallisesti (MLL 2020, viitattu 14.09.2020). Kielellisen kykyjen omaksumisen myötä lapsen on helpompi tuoda esille tunteitaan ja ajatuksiaan. Tunteiden ja ajatusten sanoittaminen vahvistaa lapsen tunteiden säätelyä (Webster-Stratton 2011, 248). Tästä huolimatta tunteenpurkaukset voivat olla voimakkaita ja rajuja. Erityisesti leikin yhteydessä lapsen voi olla vaikea hallita tunteitaan ja hän saattaa käyttäytyä aggressiivisesti ystäviään kohtaan. Aggressiivisuus voi ilmetä leikissä esimerkiksi tönimisenä tai huutamisena. 4- vuotiaat lapset ovat kuitenkin sen verran yhteistyökykyisiä, että he sovittelevat yleensä riitatilanteet kielellisesti (MLL 2020, viitattu 14.09.2020).

5-6- vuotiaan lapsen tunteet ovat jo kehittyneet huomattavasti. Lapsi pohtii hyvän ja pahan eroa ja ymmärtää oikean ja väärän eron. Hän ymmärtää mikä on oikeudenmukaista ja reilua sekä suuttuu tosissaan, jos häntä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti. Lapsi pystyy tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan. Lapsi on utelias ja kyselee paljon aikuiselta asioita sekä on erityisen kiinnostunut syy-seuraussuhteista. (MLL, 2020, viitattu 15.09.2020.) Lapsi kykenee näkemään asiat osittain muiden näkökulmasta ja ymmärtää useimmiten, mikä toisesta tuntuu pahalta, mutta saattaa toimia silti vielä itsekkeisesti. Tämän ikäiset lapset osaavat jo selvittää ristiriitatilanteita itsekkin, mutta saattavat tarvita kasvattajan apua. Leikki toisten lasten kanssa onnistuu jo ilman jatkuvaa kinastelua. Lapsi käyttää leikissä paljon mielikuvitustaan ja nauttii monipuolisista ilmaisutavoista sekä harjoittelee ja kehittää tärkeitä taitoja, kuten toisen lohduttamista (Rintakorpi, Rusanen, Kuusela & Torkki 2014, 54).

Leikki-ikäinen 4–6-vuotias lapsi haluaa olla yleensä taitava monessa asiassa. Lapsi on kuitenkin vielä hyvin haavoittuva sekä kaipaa tässä iässä vielä paljon hoivaa ja tukea, erityisesti tunteiden ilmaisussa ja säätelyssä. Lapsen vilkas mielikuvitus voi aiheuttaa lapselle pelkotiloja. Lapsen ko-kiessa voimakkaita tunteita, kuten pelkoa tai surua, kasvattajien tuki ja läheisyys on erityisen tärkeää. Lasta ei tulisi jättää ilman lohtua ja kasvattajan lapselle antama mahdollisuus tunteiden ilmaisuun ja jakamiseen on erityisen tärkeää. (MLL 2020, viitattu 15.09.2020.) Tunteita tunnistamalla ja niitä käsittelemällä lapsen on mahdollista toimia sosiaalisesti rakentavalla tavalla toisten lasten ja aikuisten kanssa.

4.3 Kasvattaja lapsen sosiaalisemotionaalisen kehityksen tukijana

Sosiaalisemotionaalisia taitoja ovat tunteiden tunnistaminen, sosiaalinen ymmärtäminen ja sosiaalisia tilanteita koskeva päättelykyky, jolloin ihminen tunnistaa tilanteeseen sisältyvän ongelman ja kykenee löytämään siihen soveliaita ratkaisutapoja (Poikkeus 2013, 87). Varhaiskasvatuksen kasvatustyössä sosiaalisemotionaalinen kehitys, sosiaalisemotionaaliset taidot ja sosiaalisemotionaalinen tuen tarve viittaavat lapsen kykyyn ilmaista ja käsitellä tunteitaan sekä tapaa, jolla lapset ovat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Ahonen, 2017, 16.)

Sosiaalisemotionaaliset taidot (=tunnetaidot) kehittyvät tiiviisti vuorovaikutuksessa lapsen ja häntä ympäröivän sosiaalisen todellisuuden kanssa (Ahonen 2017, 17). Tunteiden nimeämisen lisäksi tunteiden ilmaisemista ovat keholliset ilmaisut esimerkiksi nauraminen, itkeminen, huutaminen sekä kasvojen ilmeet ja eleet. Lapset harvemmin varsinaisesti piilottelevat tunteitaan, mutta lasten välillä on synnynnäisiä eroja siinä, kuinka vahvoja reaktioita tunteet saavat aikaan. (Pöyhönen & Livingston 2019, 32.) Keltinkangas-Järvisen (2012, 17) mukaan sosiaalisesti taitava lapsi pystyy saavuttamaan tavoitteitaan positiivisin seurauksin sosiaalisissa tilanteissa ja hän on aloitteellinen, tekee ehdotuksia ja pääsee usein leikkiin mukaan. Tämä edellyttää lapselta hyviä tunnetaitoja.

Myönteinen sosiaalisemotionaalinen kehitys edistää lapsen henkistä ja fyysistä terveyttä ja ehkäisee erilaisia käyttäytymisen ongelmia. Mikäli lapsen on vaikea nimetä tunteita, hänen on usein myös vaikea valita sopivia keinoja tunteiden säätelyyn. Lapset, joilla on tunteiden säätelykyvyn hankaluuksia, ovat vähemmän suosittuja leikkivereidensa keskuudessa kuin muut lapset. (Opetushallitus 2017, 8.)

Kasvattajien tehtävänä olisi ymmärtää ja opettaa lapsille, että kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja, mutta kaikenlainen käytös ei ole. Tunteen tunteminen ei vahingoita, mutta tunteen ohjaaminen voi vahingoittaa. Jotta lapsi oppisi iän myötä hillitsemään tunteenpurkauksiaan, on kasvattajien tehtävänä osata sanoittaa lasten kokemia tunteita ja auttaa lapsia tunnistamaan niitä. Arjen perushoidollisissa tilanteissa tulisi olla riittävästi aikaa keskustella tunteista, sillä hyvinvoinnille voi olla vaarallista, jos ei saa koskaan näyttää tai ilmaista tunteitaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 143.) Aikuisen tulisi kuitenkin ymmärtää ohjata vihan tunteessa käyttäytyvää aggressiivista lasta kohti tunteiden hallintaan ja siihen, miten kielteisen tunteen kanssa pystyy tulemaan toimeen. Tarkoituksena olisi saada lapsi ymmärtämään mikä on kiellettyä ja mikä sallittua sekä samalla opettaa lasta

ymmärtämään miltä hänestä tuntuu. Jos kasvattaja kieltää lapsen kielteisen tunteen ja käyttäytymisen, voi lapsi helposti kokea turhaa syyllisyyttä ja ahdistusta. Koivunen & Lehtinen (2015) korostavat kasvattajan roolia auttaa lasta selviytymään voimakkaan tunteen kanssa lohdutuksen, ymmärtämisen ja keskustelun avulla. Tunteiden tasapaino on mielen tasapainoa eikä tunteiden hallintaa tarkoita niiden tukahduttamista, vaan tunteiden realistista suhdetta todellisuuteen. (Koivunen & Lehtinen 2016, 143.)

Lapsen sosiaalisemotionaalisten taitojen kehitystä voidaan tukea siten, että lapsi oppii ilmaisemaan itseään ja huomioimaan toiset sosiaalisesti suotuisalla tavalla, riippumatta tämän geneettisistä lähtökohdista (Ahonen 2017, 17). Positiivisen palautteen antaminen, myönteisen tunteiden osoittaminen ja johdonmukaisuus kasvatuksessa tukevat itsesäätytaitojen kehittymistä. Vastakohtana uhmakkuutta ja tottelemattomuutta tuottavat kasvatukseen, jossa korostuvat komentaminen, määrääminen, kielteiset tunteet, sekä ankaruus. Lapsen ruumiillinen kuritus aiheuttaa enemmän käyttäytymisen ongelmia kuin parantaa niitä. (Kärkkäinen 2017, 19.)

Vuorovaikutuksessa aikuisen tulisi osata asettua lapsen ”työkälypakkiin” tasolle pystyäkseen herkästi vastaamaan lapsen tarpeisiin. Kasvattajana on tärkeää ymmärtää, että lapsi tarvitsee aikuisia, jotka sietävät hyvien tunteiden lisäksi kielteisiäkin eivätkä rankaise niiden ilmaisemisesta. (Koivunen & Lehtinen 2016, 144.) Lapsen ja aikuisen yhteisen vuorovaikutuksen kautta syntyy tunnevirittäytyminen, jolloin niin lapsi kuin aikuinenkin aistivat toisistaan hyväksyvän tunnetason. Aikuisen vastatessa lapsen tarpeisiin lapsi vaistoa ja kokee, että hänen tunteitaan voidaan ja halutaan ymmärtää. Tällöin lapsi kokee hyvinolontunnetta, joka on perusta lapsen perusturvallisuuden syntymiselle. Perusturvallisuuden kokemiseen lapsi tarvitsee aikuiselta hyväksyntää ja aitoa läsnäoloa niin, että lapsi tuntee tulevaisuutensa nähdänsä ja kuullaan omista tarpeistaan. Turvalliseksi olonsa tuntevan lapsen on mahdollista oppia tunnistamaan, ilmaisemaan ja hyväksymään omia tunteitaan. (Haapsalo 2016, 16.)

Sosiaalisemotionaalisen tuen tarpeet ilmenevät viidellä tavalla: voimakkaina tunteenpurkauksina sekä levottomana, uhkaavana, aggressiivisena tai vetäytyvänä käytöksenä. Jos kehitykseen liittyviin haasteisiin perehdytään hyvissä ajoin, voidaan lapsen sosiaalisemotionaalista kehitystä tukea tehostetummin ennen kuin ongelmat kasaantuvat. (Ahonen 2017, 22, 31.) Lapsen sosiaalisemotionaaliseen tuen tarpeeseen liittyy haastava käyttäytyminen. Haastavan käyttäytymisen takana on usein vihan, kiukun, surun, pelon tai jännityksen tunne. Aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi hyötyy empatiasta, ei rangaistuksista. Kasvattajan empaattinen lähestymistapa on suoraan yhteydessä

lapsen kykyyn rauhoittua voimakkaan tunnekuohun jälkeen. Uhmakkaasti käyttäytyvällä lapsella voi olla vaikeuksia toimia ohjeiden mukaan ja hän omaa usein joustamattoman mielen, mikä vaatii kasvattajalta joustavampaa kasvatustyyliä. Lapsi hyötyy ennakoinnista ja asioiden perusteluista ja häntä auttaa, jos tietää sääntöjen taustalla olevat syyt. Levoton käyttäytyminen on yleisin sosiaalisemotionaalisen tuen tarpeen ilmenemismuodoista. Levottomasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee apua toiminnanohjaukseen ja kasvattajan tulisi sitä hänelle tarjota. Lasta voi auttaa suunnittelemaan tulevaa toimintaa, sen toteuttamista sekä arvioimista. (Ahonen 2017, 32, 34-35, 38-39,43, 46.)

Vetäytyvästi käyttäytyvä lapsi ei halua osallistua sosiaaliseen toimintaan, kuten leikkeihin tai ohjattuun tuokioon. Lapsi ei välttämättä itse koe ujouttaan tai vetäytyvässä käyttäytymisessä ongelmaa, mutta tulee nopeasti tietoiseksi ympäristön negatiivisesta asenteesta vetäytyvää käyttäytymistä kohtaan, mikä voi heikentää lapsen minäkuva ja itsetuntoa oleellisesti. Lapsen ”hidas lämpeneminen” leikkiin voi ehkäistä sosiaalista kanssakäymistä muiden ryhmäläisten kanssa ja käytös voi johtaa yksinäisyyden kokemiseen. Lapsella voi olla myös vaikeus tunnistaa toisten lasten sosiaalisia viestejä ja kyvyttömyyttä vastata myönteisiin viesteihin vuorovaikutusta rakentavalla tavalla. Koska vetäytyvää lasta ei pidetä niin ongelmallisena kuin ulospäin suuntautunutta ja häiritsevää käyttäytymistä, on vaarana, että aikuisen huomion vievät levottomamman ja äänekkäämmin käyttäytyvät lapset. Myös vetäytyvien lasten kanssa kannattaa panostaa toiminnanohjauksen valmiuksien tukemiseen. Esimerkiksi selkeät ja lyhyet toimintaohjeet sekä ajankulumisen näyttäminen visuaalisesti tukevat lasta. (Ahonen 2017, 48-49.)

Voimakkaisiin, usein hallitsemattomiin, tunteenpurkauksiin liittyy tyypillisesti itkua ja kiukkua. Lapsi menettää hetkellisesti käyttäytymisensä hallinnan ja tunteet ottavat vallan. Valtaosa lastenkasvatuksen ja kehityksen asiantuntijoista on sitä mieltä, että oikea-aikainen lapsen sosiaalisemotionaalisten valmiuksien riittävä tukeminen ehkäisee tehokkaasti tulevaisuuden ongelmia. Aikuisen empaattinen ja rauhoittava läsnäolo auttaa lasta palauttamaan yhteyden itseensä niin, että tunteiden ja käyttäytymisen säätely on jälleen mahdollista. On tärkeää, että aikuinen osoittaa omalla toiminnallaan, että lapsen voimakkaan tunteen kanssa selvittää yhdessä. Kun aikuinen tuntee lapsen hyvin ja tietää millaisissa tilanteissa tämä tulistuu, on mahdollista myös ennakoida ja siten ennaltaehkäistä tunteenpurkauksia. Alle kolmivuotiaan lapsen tunteenpurkauksia voi aikuinen ehkäistä harhautuksella, kiinnittämällä huomio johonkin toiseen asiaan. Pettymyksiä tulee myös opetella kohtaamaan, koska niiden välttely voi johtaa lapsen henkiseen pahoinvointiin ja sosiaalisemotionaalisen kehityksen häiriintymiseen. Kasvattajan tehtävänä on asettaa lapselle rajat ja harjoitella niiden aiheuttamia pettymyksen tunteita yhdessä lapsen kanssa. (Ahonen 2017, 51-53.)

Kasvattajan roolilla on suuri vaikutus lapsen sosiaalisemotionaaliseen kehitykseen ja kasvattajan työn pohjana tulisi olla ymmärrys lapsen aktiivisesta roolista yhteisössään, jossa lapsen sosiaalis-kulttuurinen ympäristö ja vuorovaikutus muokkaavat lapsen kehitystä (Ahonen 2017, 21). Päiväko-din lisäksi lapsen oppimisympäristöön kuuluvat koti, perhe ja muut sosiaaliset suhteet sekä niiden keskinäinen vuorovaikutus. Kasvattajan luoma avoin, kannustava ja positiivinen ympäristö antaa lapselle luottamusta ja tuo perusturvallisuudentunteen. Lasta tulisi kohdella johdonmukaisesti ja arvostavasti. Kun lapsi voi luottaa häntä hoitaviin aikuisiin, hän kokee perusturvallisuudentunnetta, joka luo hyvän pohjan sosiaalisemotionaaliseen kehitykselle, asioiden oppimiselle ja ympäristöön tutustumiselle. (Väestöliitto 2020, viitattu 28.06.2020.)

Lapsen toimivaan vuorovaikutukseen kuuluu, että kasvattaja ohjaa, opettaa ja kasvattaa lasta hä-nen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen vuorovaikutustapoihin vaikuttavat lapsen tempera-mentti, sosiaaliset taidot ja kehityksen yksilölliset piirteet, jotka kasvattajan on tunnistettava. Lap-sen on yleensä helpompi löytää paikka ryhmässä ja saada osaksi luottamusta, kun hänen vuoro-vaikutustaitonsa ovat kehittyneemmät. Ammattitaitoisen kasvattajan tehtäviin kuuluu auttaa lasta kehittämään vuorovaikutustaitoja esimerkiksi pienryhmätoiminnan avulla. (Koivunen & Lehtinen, 2015, 13-134.) Vuorovaikutustaitojen tukeminen on tuotu myös selkeästi esille Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteissa (2018) laaja-alaisen osaamisen yhtenä osa-alueena. Lasten sosiaalisia taitoja tulee tukea ohjaamalla lapsia hyviin tapoihin, empatiaan ja ristiriitojen ratkaisemiseen raken-tavasti. Vuorovaikutustaidot ja itsensä ilmaisemisen taidot ovat merkityksellisiä myös lapsen iden-titeetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kehittymisessä. (Opetushallitus 2018, 25.) Vuorovaikutuksen tukemiseen liittyy olennaisesti empatia-, tunne- ja itsesäätelytaidot. Kasvattajan tulisikin läsnä ole-vasti pystyä reagoimaan lapsen tunteisiin ja vahvistaa lasta myönteisen palautteen keinoin. Hyväk-syvällä sensitiivisellä ohjauksella lapselle tarjoutuu mahdollisuus rakentaa hyvää itsetuntoa ja ai-kuisen esimerkki auttaa lasta ymmärtämään ja sanoittamaan omia tunteitaan ja kehittämään it-sesäätelykykyään. (Ahonen 2017, 20.)

Kasvattajan on helpompi tukea lasta itsesäätelyssä kielellisen vuorovaikutuksen avulla. Sosiaali-nen vuorovaikutus tapahtuu yleensä kielen avulla, ja kielen kehityksen häiriöt liittyvät usein sosiaa-listen taitojen oppimisen vaikeuksiin ja heikkoon itsetuntoon. Kun lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi, saa hän paremmat edellytykset säädellä omaa käyttäytymistään. Kas-vattaja voi tukea lapsen kielellisen kehityksen taitoja havainnoimalla, seuraamalla ja tarvittaessa järjestämällä tukea ongelmia huomatessaan. (Ahonen 2017, 20; Koivunen & Lehtinen 2015, 189.)

5 TUOTTEEN KEHITYSPROSESSI

5.1 Kehittämistarpeen tunnistaminen

Sosiaali- ja terveysalan tuotteiden suunnittelu ja kehittäminen toteutuvat tuotekehitysprosessin viiden perusvaiheen mukaan. Ensimmäinen vaihe on ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen. Tätä vaihetta seuraa ideointi ratkaisujen löytymiseksi, tuotteen luonnostelu, kehittäminen ja viimeiseksi viimeistely. (Jämsä K. & Manninen E. 2000, 28.) Opinnäytetyössämme toteutamme soveltaen Jämsän & Mannisen kehitysprosessin eri vaiheet.

Kehittämistarpeen tunnistamisvaiheessa mietimme opinnäytetyömme aiheita ja valitsimme aiheeksemme tunnekasvatuksen varhaiskasvatuksessa. Aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen ja sillä, minkälaiset tiedot ja taidot kasvattajilla on toteuttaa tunnekasvatusta, vaikuttavat merkittävästi lasten myöhempään elämään. Aiheita valitessamme halusimme vastata opinnäytetyöllämme toimeksiantajan lisäksi myös yhteiskunnallisesti merkittävään tarpeeseen. Varhain aloitetulla tunnekasvatustyöllä voidaan vähentää esimerkiksi masennuksen riskiä aikuisuudessa sekä vähentää mielenterveysongelmien syntymistä. Otimme yhteyttä Lappeenrannan Tirilässä sijaitsevaan liikun-
tapäiväkoti Touhulaan kysyäksämme heidän tarvettansa tunnekasvatuksen kehittämistyölle.

Täsmentääksemme kehittämistarpeen tunnistamisvaihetta koskemaan toimeksiantajamme tarvetta, toteutimme alkukartoituskeskustelun yhdessä päiväkodin johtajan sekä muutaman kasvattajan kanssa. Keskustelussa nousi esiin kasvattajien tarve ja toive tunnekasvatuksen oppaasta, joka sisältäisi keinoja tunnekasvatuksen avuksi.

Toiminnallisen kehittämistyön rajasimme 4-6- vuotiaiden lasten kasvattajille, koska heillä oli suurin tarve tunnekasvatuksen oppaalle. Olemme myös itse kiinnostuneita kyseisen ikäryhmän kehityksestä. 4-6- vuotiaiden lasten varhaiskasvattajat toivoivat oppaan sisältävän keinoja, joita olisi mahdollista toteuttaa luontevasti päiväkodin arjessa. Meidän oli mahdollista siirtyä tuotteen ideointi- ja luonnosteluvaiheeseen, kun olimme tarkentaneet ja tunnistaneet toimeksiantajan kehittämistarpeen.

5.2 Tuotteen ideointi- ja luonnosteluvaihe

Kehittämistyön ideointia varten tarvitsimme tarkempaa tietoa kasvattajien toiveista, jotta työmme vastaisi heidän tarpeisiinsa. Mietimme, millainen lähestymistapa olisi paras mahdollinen saadaksemme kaiken tarpeellisen tiedon kasvattajilta oppaan sisältöön liittyen. Pohdinnan jälkeen valitsimme tiedonkeruu- ja haastattelumenetelmäksi teemahaastattelun. Haastattelimme yhteensä 9 varhaiskasvattajaa. Valitsimme yksilöllisesti toteuttavan teemahaastattelun kasvattajien tietosuojaan toteutumisen vuoksi. Lisäksi menetelmä sopi tarpeisiimme, sillä menetelmä on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliltä eikä sisällä tarkoin ennalta suunniteltuja kysymyksiä vaan etenee keskustelun omaisesti ennalta valikoitujen teemojen mukaisesti. (KvaliMot 2020. viitattu 30.6.2020). Teemahaastattelu vaati perehtymistä aihepiiriin, jotta osasimme haastattelijoina esittää oikeanlaiset kysymykset. Haastattelun avulla selvitimme 4-6- vuotiaiden lasten kasvattajien ajatuksia ja toiveita tunnekasvatuksesta. Emme halunneet ennalta määriteltujen kysymyksien ohjaavan liikaa haastattelua. Haastattelukysymykset oli lähetetty kasvattajille myös etukäteen nähtäväksi. Nauhoitimme haastattelut digitaalisesti, koska halusimme saada kaiken tiedon talteen yksityiskohtaista analysointia varten. Haastattelun avulla saimme riittävät tiedot oppaan luonnosteluvaiheen toteuttamiselle.

Haastatteluissa korostui kasvattajien epätietoisuus siitä, kuinka kohdata lapsen haastavia tunteita esimerkiksi vihaa, pelkoa ja surua. Kasvattajat kokivat, ettei lapsilla useinkaan ole valmiuksia purkaa haastavia tunteita. Lapsen tunteenpurkaukset näyttäytyvät päiväkodin toimintaympäristössä monesti aggressiivisuutena, vihana tai kiukkuna. Kasvattajat toivoivat ideoita, miten lasten kanssa olisi mahdollista harjoitella haastavien tunteiden kohtaamista, jottei lapsen aggressio, pelko tai kiukku purkautuisi esimerkiksi väkivaltana. Moni kasvattaja ajatteli olevan tärkeää harjoitella haastavien tunteiden kohtaamista yhdessä lasten kanssa, jotta lapsi oppisi tunnistamaan tunteitaan ja purkamaan esimerkiksi vihaa oikealla tavalla.

Haastattelujen pohjalta opinnäytetyömme aiheen sisältö muuttui. Aiemmin alkukartoituskeskustelussa oli tullut yleisesti esiin toiveita tunnekasvatuksen oppaasta, joka käsittelee laajasti eri tunteita ja niiden harjoittelua. Haastattelujen aineisto rajasi kuitenkin selvästi aiheemme koskemaan lasten haastavien tunteiden tunnistamista ja kohtaamista. Ennen luonnosteluvaihetta hyväksyimme aiheemme päiväkodissa, jonka jälkeen aloimme suunnittelemaan, millaisen tuotteen kehitämme.

Luonnosteluvaiheessa analysoimme, mitkä eri tekijät ja näkökohdat ohjaavat tuotteen suunnittelua ja valmistamista. Pohdimme millaisin keinoin kasvattajien olisi luonnollisinta toteuttaa tunnekasvatustyötä yhdessä lasten kanssa. Valitsimme tuotteen toteutustavaksi leikin, koska leikki on lapselle luonnollinen tapa toimia. Leikkimällä lapset oppivat muun muassa vuorovaikutusta, yhteistoimintaa ja empatiakykyä (Opetushallitus 2020). Koimme tärkeäksi myös, että kasvattajilla on ymmärrys siitä, miksi tunnetaitojen harjoittelu on tärkeää lapsen kehityksen kannalta ja miten erilaiset tunteet näyttäytyvät lapsen käytöksessä. Tämän vuoksi halusimme tuotteemme sisältävän myös informaatiota em. asioista, jotta kasvattajien taustalla oleva ymmärrys tunnekasvatuksen tärkeydestä tukee tunnekasvatustyön toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla.

Tuotteemme sai nimekseen Leikkireppu, joka sisältää lapsille suunnattuja leikkejä sosioemotionaalisen kehityksen tueksi. Lisäksi reppuun on koottu informatiivisia ohjeita kasvattajille siitä, kuinka lapsen haastavia tunteita voi kohdata. Laatutavoitteiden pohjalta arvioimme tuotteen suunnittelua ja kehittämistä. Laadullisesti halusimme tuotteen olevan selkeä, helppokäyttöinen ja hyödyllinen apu kasvattajien tunnekasvatukseen. Lisäksi koimme tärkeäksi leikkien tukevan lasten sosioemotionaalista kehitystä sekä haastavien tunteiden kohtaamista ja tunnistamista. Valitsimme reppuun leikkejä, joita on mahdollista harjoitella päiväkodin arjessa.

5.3 Tuotteen kehittely- ja viimeistelyvaihe

Alkukartoituskeskustelun, teemahaastattelun ja pohdintojen tuloksena kokosimme ensimmäisen luonnoksen tulevasta oppaasta. Valitsimme ohjelman, jonka avulla suunnittelimme oppaan visuaalisen ulkomuodon sekä informatiivisen sisällön. Pohdimme millainen teoriatieto olisi olennaisinta ja millaisista ohjeista kasvattajat mahdollisesti hyötyisivät eniten. Halusimme luoda teoriasta ja ohjeista mahdollisimman tiiviin ja informatiivisen kokonaisuuden. Pääpaino oppaassa oli leikkien sisältö sekä toteutettavuus. Alkukartoituskeskustelussa sekä haastatteluista tulleiden toivomusten pohjalta leikkien sisältöjen tulisi tukea haastavien tunteiden tunnistamista ja kohtaamista. Lisäksi leikkejä tulisi olla mahdollista toteuttaa helposti päiväkodin arjessa.

Ensimmäisen version oppaasta sekä väliarviointilomakkeen (LIITE 1) lähetimme toimeksiantajallemme arviointia ja palautteen antamista varten. Kokosimme lomakkeeseen kysymyksiä, jotka koskivat asettamiamme laatutavoitteita eli selkeyttä, hyödyllisyyttä sekä helppokäyttöisyyttä. Toimek-

siantaja arvioi oppaan ulkoasua, rakennetta, teorian tiedon informatiivisuutta sekä leikkien hyödyllisyyttä. Palautteen avulla meidän oli mahdollista muuttaa tuotteen värimaailmaa kirkkaammaksi niin otsikoiden kuin tekstinkin osalta, jotta opas olisi laatutavoitteidemme mukaisesti selkeä ja helpoluinen sekä kasvattajien toiveiden mukainen.

Lopuksi kirjoitimme Leikkireppuun johdannon, joka sisälsi kasvattajille repun käyttöohjeen. Käyttöohje on informatiivinen ja selkeä, jolla haluamme varmistaa lukijalle ymmärryksen siitä, mikä on tuotteen käyttötarkoitus ja kohderyhmä.

5.4 Tuotteen ja projektin loppuarviointi

Laadimme loppuarviointilomakkeet (LIITE 2 ja 3) sekä tuotteelle että projektille. Arvioimme tuotteen sekä projektin onnistumista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Lähetimme arviointilomakkeet toimeksiantajalle sähköpostilla loppuarviointia varten. Toimeksiantaja antoi tuotteelle arvosanaksi 9,5. Kasvattajat olivat tyytyväisiä lopputulokseen, koska tuote vastasi heidän tarpeitaan ja oli selkeä ja ytimekäs kokonaisuus. Toimeksiantaja myös koki tuotteen kehittävän kasvattajien tunnekasvatustyötä tavoitteellisemmaksi sekä antava uusia toimintamalleja kasvattajien työskentelyyn.

Lisäksi toimeksiantaja arvioi projektin onnistumista niin viestinnän, aikataulun kuin opiskelijoiden projektiin sitoutumisen sekä oppimistavoitteiden kannalta. Viestintään opiskelijoiden osalta toimeksiantaja oli tyytyväinen, mutta oli sitä mieltä, että viestinnän olisi pitänyt heidän osaltaan olla aktiivisempaa. Aikataulun osalta toimeksiantaja koki, että projekti on toteutunut suunnitellussa aikataulussa, esim. haastatteluiden toteutuksen osalta, vaikka korona onkin asettanut omat haasteensa työskentelylle. Toimeksiantaja arvioi opiskelijoiden sitoutumisen projektille olleen hyvää sekä opiskelijoiden omien oppimistavoitteiden täytyneen erinomaisesti. Toimeksiantajan mielestä opiskelijat huomioivat hyvin toimeksiantajan toiveet ja ajatukset projektissa. Lisäksi toimeksiantaja arvioi tuotteen tukevan myös opiskelijoiden työtä tulevina varhaiskasvatuksen opettajina. Toimeksiantaja vastasi myös OAMK:n toimeksiantajan palautteeseen ja antoi kiitettävän palautteen projektimme onnistumisesta.

Opinnäytetyön tekijöinä arvioimme osaltamme tuotteen ja projektin onnistumista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Olemme hyvin tyytyväisiä lopputulokseen ja koemme, että pystyimme kehittämään sisällöllisesti hyvin selkeän, informatiivisen ja ytimekkään tuotteen. Tuotteen ulkoasuun

olemme tyytyväisiä. Värimaailma kuvastaa tunteiden laajaa kirjoa. Sosioemotionaaliset haasteet varhaiskasvatuksessa ovat hyvin tuttu ilmiö tänä päivänä ja siksi olemme tyytyväisiä siihen, että pystyimme osaltamme vastaamaan tähän tarpeeseen kehittämällä tuotteen, joka tukee kasvattajien tunnekasvatustyötä kohdatessa lasten haastavia tunteita. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli mieluisaa ja vaivatonta. Oppimistavoittemme toteutuivat hyvin. Koemme, että tekemämme kehittämistyö on lisännyt ymmärrystämme tunnekasvatuksen tärkeydestä varhaiskasvatuksessa ja sen myötä kehittänyt ammatillisuuttamme.

5.5 Tuotekehitysprosessin tuloksena syntynyt pedagoginen Leikkireppu

Leikkireppu on kehitetty vastaamaan tarpeeseen, jossa lasten sosioemotionaaliset haasteet ja haastava käytös ovat nousseet osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Leikkirepun tarkoitus on toimia tunnekasvatuksen apuna silloin, kun teemana ovat haastavat tunteet ja niiden tunnistaminen ja kohtaaminen. Olemme koonneet leikkireppuun tunteet, jotka voivat ilmetä voimakkaina tunteenpurkauksina sekä levottomana, uhkaavana, aggressiivisena tai vetäytyvänä käytöksenä, kuten kiukku, suru, pelko, jännitys, pettymys ja aggressio.

Leikkirepun leikit on koottu 4-6- vuotiaiden lasten sosioemotionaalisen kehityksen tueksi kirjallisuudesta ja tutkimuksista sekä erilaisista tunnekasvatuksen oppaista. Leikkien lisäksi repun teorian tarkoitus on antaa varhaiskasvattajille ymmärrystä haastavien tunteiden vaikutuksista lapsen käytöksessä. Opas sisältää myös ohjeita siitä, millä tavoin varhaiskasvattajat voivat keskustella haastavista tunteista lasten kanssa.

Tuotekehitysprosessin tuloksena syntynyt Leikkireppu on informatiivinen ja sosiaalialan kompetenssit huomioiva ja laatuksittainen täyttävä tuote, joka vahvistaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten osaamista sosiaalialan kompetenssien eettistä- ja asiakastyön osaamisesta. Leikkirepun tarkoituksena on toimia kasvattajien apuna heidän tunnekasvatustyössään ja antaa ideoita siitä, kuinka lasten tunnetaitoja voidaan tukea leikin avulla. Reppu on suunniteltu käytettäväksi 4-6- vuotiaiden lasten ja kasvattajien yhteisiin hetkiin päiväkodin toimintaympäristössä. Leikkien avulla kasvattajan on mahdollista tukea lasten tunnetaitojen harjoittelua ja sosioemotionaalista kehitystä sekä hyvinvointia. Toivomme pedagogisen leikkirepun sisällön olevan hyödyllinen opas kasvattajien tunnetaitokasvatukseen ja haastavien tunteiden tunnistamiseen sekä harjoitteluun.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tunteella tarkoitetaan, että kehossamme ja mielessämme tuntuu joltakin (Nuortenmielenterveys-talo 2020, viitattu 08.11.2020). Tunteita voi olla vaikeaa määritellä. Jaottelemme ne usein positiivisiin ja negatiivisiin. Tunteet koetaan yksilöllisesti. Ne vaihtelevat ja ilmenevät eri tavoin. (Opetushallitus 2020, viitattu 15.07.2020.) Vaikka tunteet koetaan yksilöllisesti, on ihmisen siitä huolimatta mahdollista osoittaa toiselle myötätuntoa ja aistia toisen tunnetilaa, sillä tunteet ovat merkittävä osa sosiaalista kanssakäymistä toisten ihmisten kanssa.

Tunnetaidoilla tarkoitetaan itsessämme ja ympärillämme tapahtuvien asioiden kohtaamista ja miten toimimme vallitsevien tunteiden kanssa (Jääskinen, 2017, 34). Lasten tunnetaidot ovat sitä, miten lapset käsittelevät itsessä ja ympärillä tapahtuvia asioita (Opetushallitus 2017, 8). Pienet lapset eivät useinkaan tiedä, kuinka tunnistaa valloillaan oleva tunne ja miten sen kanssa tulisi käyttäytyä. Varsinkin haastavien tunteiden (kiukku, viha, pettymys, pelko ja suru) kanssa voi olla vaikea tulla toimeen. Lapsen käytös saattaa ilmetä voimakkaina tunteenpurkauksina sekä levottomana, uhkaavana, aggressiivisena tai vetäytyvänä käytöksenä. Sosioemotionaalisesti vielä kehittyvä 4-6-vuotias lapsi ei vielä tiedä millainen käytös on epätoivottua tai millaista käytöstä heiltä odotetaan. Tällöin kasvattajien tulisi pyrkiä suuntaamaan lasten huomio ajatteluun, jonka tavoitteena on opetella tulkitsemaan toisten lasten tunteita ja tunnistamaan mahdollinen käsillä oleva ongelma.

Varhaiskasvattajat ovat merkittäviä toimijoita lapsen tunnetaitojen tukemisessa varhaisvuosina (Opetushallitus 2020, viitattu 20.10.2020). Pienet lapset tarvitsevat kasvattajien apua, jotta he voivat tunnistaa ja sanoittaa tunteitaan sekä kehittyä tunnetaidoissaan (MLL 2020, viitattu 03.11.2020). Tunnetaitavalla aikuisella on kyky säädellä tunteitaan, sekä kielteisiä että myönteisiä, niin, etteivät ne vahingoita itseä eikä muita (Kulmala 2017, 8-9). Myös lapsen on opittava purkamaan haastavia tunteita rakentavalla tavalla (Väestöliitto 2020, viitattu 20.10.2020). Kasvattajan ohjauksella lapset voivat oppia huomaamaan ja keksimään erilaisia ratkaisumalleja. Lasten käyttäytymistä ei tulisi pyrkiä korjaamaan tietynlaisiksi vaan nostamaan lapsen jo olemassa olevista valmiuksista esiin ne tekijät, jotka parhaiten tukevat sosiaalisemotionaalista kehitystä.

Tiedonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastattelua, jonka toteutimme toimeksiantajan varhaiskasvattajille. Haastattelusta saadun aineiston ja kirjallisuuden pohjalta kokosimme pedagogisen oppaan, joka sai nimekseen Leikkireppu. Toiminnallisen kehittämistyön tuloksena syntyneen

Leikkirepun tarkoituksena on lisätä kasvattajien tietoisuutta tunnekasvatuksen merkityksestä lapsen kasvussa ja kehityksessä sekä toimia varhaiskasvattajien tunnekasvatustyön apuna. Repun informatiivinen teoriaosuus auttaa kasvattajia kohtaamaan lasten haastavia tunteita ymmärtäen mistä lapsen haastava käytös johtuu. Toimeksiantajamme päiväkodin arjessa lasten sosiaalisemotionaaliset haasteet ovat varsin yleisiä 4-6- vuotioiden lasten keskuudessa. Reppu sisältää kasvatustajien tunnekasvatuksen avuksi lapsille suunnattuja leikkejä, jotka tukevat tunnetaitojen harjoittelua ja sosioemotionaalista kehitystä. Tavoitteenamme oli kehittää sähköisessä muodossa oleva selkeä, helppokäyttöinen ja hyödyllinen pedagoginen opas, joka vastaa toimeksiantajan vaatimuksia ja toiveita.

Niin aikuisilla kuin lapsillakin tunnetaidot koostuvat tunteiden tunnistamisesta, sietämisestä, säätelämisestä, ilmaisemisesta, purkamisesta sekä käsittelystä. Tunnetaitojen kehittäminen on tärkeää myös lapsen kasvattajalle. Mikäli kasvattaja ei kykene kokemaan, käsittelemään ja ilmaisemaan omia tunteitaan, myös ohjattavien lasten tunteiden ja tunteiden ilmauksien vastaanottaminen vaikeutuu. (Heikkilä & Heikkilä 2001, 39.) Johtopäätöksenä voitaneenkin todeta, että tunnetaitojen harjoittelu on merkittävä, ajankohtainen ja elämän mittainen prosessi.

Leikki vaikuttaa lapseen monilla eri osa-alueilla ja se on iso osa lapsen maailmaa (Opetushallitus 2020, viitattu 08.11.2020). Leikin keinoin on mainiota harjoitella tunnetaitoja, sillä leikki kuuluu lapselle ominaiseen tapaan ajatella ja toimia. Leikkiessään lapsi oppii uutta, vaikka lapsi leikkiikin leikin itsensä vuoksi eikä oppiakseen. Leikki on myös osa sosiaalista vuorovaikutusta, jossa opetellaan jakamista, auttamista, ristiriitojen ratkomista sekä luodaan kuvaa itsestä vertaisryhmän jäsenenä. (Kangas, J. & Fonsen, E. (toim.) 2018.) Toisin sanoen leikin avulla opitaan ihmiselämään kuuluvia taitoja. Lapselle olennaisinta leikissä on osallistuminen ja vaikuttamisen mahdollisuus, ei leikin eteneminen. Leikki on myös tärkeää lapsen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta, koska leikissä lapsi voi itselleen luonnollisella tavalla ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan. Leikki kehittää myös pettymyksen sietokykyä sekä opettaa lasta ennakoimaan tilanteita ja tekemään havaintoja, mikä osaltaan lisää myös lapsen turvallisuuden tunnetta. Lisäksi leikki tarjoaa mahdollisuuden lapsen motoriselle kehitykselle, aisteille, puheelle ja kielen kehitykselle, mielikuvitukselle ja lapsen sosiaalisille suhteille.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen,

osallistuminen ja vaikuttaminen (Opetushallitus 2018, 38-44). Kasvattaja voi tukea lapsen kielen kehitystä ja sosiaalisemotionaalisia taitoja lukemalla yhdessä lasten kanssa, laulujen, lorujen ja riittelyn avulla sekä musiikin, liikunnan tai taiteellisen ilmaisun kautta ja ennen kaikkea huolehtimalla siitä, että lapsilla on päivittäin aikaa leikkiä rauhassa. Antamalla tilaa lasten omaehtoiselle leikille, lapset oppivat muun muassa vuorovaikutusta, yhteistoimintaa ja empatiakykyä. Leikkimällä lapsi voi oppia kaikki ydinasiat sosiaalisista taidoista, esimerkiksi kuinka toimitaan, kun syntyy riita lelusta tai kun porukkaan kielletään tulemasta.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. (Opetushallitus 2018, 23-26.) Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli lapsen itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen tukemisessa. Kasvattajat voivat auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. (Opetushallitus 2018, 25.) Kunnioittamalla ja suojelemalla omaa ja toisten kehoa, lapset voivat oppia ymmärtämään miten tärkeää on purkaa tunteita muuten kuin väkivaltaisilla keinoilla.

Kehittämistyöllemme asetettuja tavoitteita on arvioinut niin me kehittämistyön tekijät kuin myös toimeksiantaja. Oppimistavoittemme ymmärryksen lisäämisestä tunnekasvatuksen merkityksestä lapsen kasvussa ja kehityksessä, jo opitun tiedon syventämisestä sekä oman ammatillisuuden kehittämisestä ovat toteutuneet hyvin. Toimeksiantajan arvion mukaan oppaamme on sisällöltään ja ulkonäöltään selkeä, johdonmukainen ja informatiivinen kokonaisuus, joka vastaa heidän esittämiään toiveita. Lisäksi toimeksiantaja arvioi oppaan kehittävän kasvattajien tunnekasvatustyötä tavoitteellisemmaksi sekä luovan uusia toimintamalleja pedagogiseen työskentelyyn.

Palautteen perusteella voimme todeta, että olemme saavuttaneet oppaallamme asettamamme laadutavoitteet, jotka olivat selkeys, hyödyllisyys ja helppokäyttöisyys. Työn avulla olemme onnistuneet syventämään ymmärrystämme tunnetaitojen merkityksestä lapsen oppimisen ja hyvän kasvun sekä kehityksen tiellä ja kehittämään niin omaa ammattitaitoamme tulevina varhaiskasvattajina kuin myös toimeksiantajamme päiväkodin varhaiskasvattajien. Lisäksi uskomme, että toimintamallien muutokset sekä tavoitteellisuus voivat vaikuttaa lasten sosioemotionaalisten haasteiden esiintyvyyden vähenemiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme vaikuttavuuden tutkiminen edellä mainituista asioista olisi luonteva jatkotutkimusaihe.

7 POHDINTA

Kehittämistehtävämme tarkoituksena oli luoda toimeksiantajamme 4-6- vuotiaiden lasten varhaiskasvattajille tunnekasvatuksen avuksi opas, jonka avulla olisi mahdollista kohdata lasten haastavia tunteita ja niistä aiheutuvaa haastavaa käyttäytymistä. Tunnetaidot ovat hyvinvointimme ydin, sillä tunteet ohjaavat päätöksentekoamme, luovuuttamme, oppimistamme, ihmissuhteitamme ja terveyttämme.

Sosioemotionaaliset haasteet uhkaavat yhteiskuntaamme kestävän kehityksen kannalta, sillä mediassakin varsin usein keskustelun aiheena on lasten- ja nuorten lisääntynyt pahoinvointi. Tunnetaidoltaan heikon lapsen käytös on haastavaa, jopa uhmakasta ja väkivaltaista, joka vaikuttaa sekä lapseen itseensä että myös kasvattajiin ja ryhmän muihin lapsiin kuormittavasti ja hyvinvointia heikentävästi. Lapsen tunnetaitoja tukemalla voidaan vähentää merkittävästi haastavaa käytöstä. Usein lapsen haastavan käyttäytymisen taustalla on lapsen suru, viha tai pelko, jota lapsi ei osaa pukea sanoiksi. Lapsi ei tunnista valloillaan olevaa tunnetta eikä osaa purkaa sitä rakentavasti ja siksi lapsen käytös on haastavaa. (Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen 2013, 22–23.)

Koemme lasten sosioemotionaalisten haasteiden lisääntyneen. Myös tutkimusten mukaan sosioemotionaaliset haasteet ovat tulleet näkyvämmiksi lasten varhaiskasvattajille, vanhemmille ja opettajille jokapäiväisessä toiminnassa päiväkodeissa ja kouluissa kautta maan (Koivula & Huttunen 2018, 177-183). Sosioemotionaalisen kehityksen haasteet viittaavat tunne-elämän ja käytöksen ongelmiin sekä näiden tekijöiden yhteyteen (Hirvensalo 2018, 48–51). Meitä sosiaalialan ammattilaisina huolestaa lasten turvallisuus, sillä lisääntynyt pahoinvointi näkyy yhteiskunnassamme kiusaamisena ja väkivaltana. Sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen on aiheena erittäin ajankohtainen. Nyky-yhteiskunnassamme lapsien on tärkeää saada opetella ja harjoitella tunnetaitoja, sillä tunteitaan käsittelevällä lapsella on pienempi riski sairastua masennukseen ja ahdistukseen (Divecha & Stern 2017). Tunteiden kohtaaminen ja hyväksyminen ovat keskeinen osa mielen hyvinvointia. Tunnetaidot ohjaavat käyttäytymistä ja vuorovaikutustilanteita. (Mieli Ry 2020, viitattu 08.11.2020.) Tunnetaitojen harjoittelu on tärkeää myös siksi, että taitojen oppimisen myötä väkivaltainen käyttäytyminen ja päihteiden käytön riskit vähenevät (Opetushallitus 2020, viitattu 08.11.2020).

Kehittämistyön tuloksena syntynyt tuotos on meille tulevina varhaiskasvattajina tärkeä työväline, sillä sen työstäminen on edistänyt ammatillista kasvuamme sekä antanut meille mahdollisuuden pohtia omia valmiuksiamme tunnekasvattajina. Oppimisemme kannalta kehittämistyö on ollut hyvin merkittävä. Olemme oppineet valtavasti lasten sosiaalisemotionaalisesta kehityksestä ja tunnetaitojen merkityksestä hyvän elämän pohjana. Jo lapsuudessa opitut kyvyt säädellä omia tunteita lisäävät itseluottamusta, auttavat rakentamaan positiivista minäkuvaa ja helpottavat vuorovaikutussuhteissa toimimista. Elämän kolhuista ja pettymyksistä on helpompaa toipua, kun on tasapainossa itsensä ja toisten kanssa.

Tulevina varhaiskasvatuksen opettajina meillä on mahdollisuus näyttää, kuinka tunteiden kanssa opitaan pärjäämään. Voimme opettaa miten toimitaan, kun turhautuminen ja suuttumus valtaavat mielen tai olla läsnä, kun pelko estää lasta toimimasta. Vahvistamalla lasten tunnetaitoja vaikuttamme pitkällä tähtäimellä ihmisen toimintakykyyn ja hyvinvointiin kaikissa elämänkaaren vaiheissa ja elämän osa-alueilla. Koska kyse on taidoista, voi niitä oppia ja vahvistaa läpi koko elämän.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Arene 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorinneuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä. Viitattu 4.11.2020, http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428.

Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. 2019. Sisu, tahto, itsetunto. Portaat itkupotkuraivareista aggression hallintaan. Eu: Minerva Kustannus Oy.

Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja. Vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto.

Dunderfelt, T. 2016. Läsä oleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapsalo, T., Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten Keskus & Kirjapaja Oy.

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2001. Dialogi – avain innovatiivisuuteen. Helsinki: WSOY.

Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K., Ruusuvuori, J., Lönnqvist, J-E., Hankonen, N., Mähönen T A., Jasinskaja-Lahti, I. & Lipponen, J. 2015. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.

Hirvensalo, S. 2018. "Enempää en mielestäni voisi ymmärtää": luokanopettajien näkemyksiä ja kokemuksia sosioemotionaalisesta tuesta yleisopetuksessa. Väitöskirja. Turun yliopisto. Viitattu 08.11.2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7499-3>

Hujala, E. & Turja, L. 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3.painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isokorpi, T. 2010. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isomäki, H. & Uusitalo, N. 2017. Aivotaidot, käytä päätäsi paremmin. Helsinki: Gummerus kustannus Oy.

Juusola, M. 2017. Vahvaksi rakastetut lapset. Helsinki: Otava.

Jäämä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jääskinen, A-M. & Pelliccioni, S. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Kangas, J. & Fonsen, E. (toim.) 2018. Leikin ammattilaiset. Leikki ilmiönä ja varhaiskasvatuksen toimintamuotona. Viitattu 4.5.2020, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232536/Leikin_ammattilaiset.pdf?sequence=3.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kelttikangas-Järvinen, 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.

Kelttikangas-Järvinen, L.2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Koivula, M. & Huttunen, K. 2018. Children's social-emotional development and it's support: guest editorial. Journal of Early Childhood Education Research 7.

Kokkonen, M. 2017. Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet, opi tunteiden säätely taidot. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kulmala, M. 2017. Tuttu tunne -tunneopas. Nord Print: Aivoliitto ry.

Kurvinen, A., Neuvonen, S., Siven, T., Vartiainen J., Vihunen, R. & Vilen, M. 2013. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kuusela, M. & Lintunen, T. 2010. Sosioemotionaalisten taitojen harjaannuttaminen ja tuki koulussa. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluhyteisössä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kärkkäinen, K. 2017. 1. painos. Vahvista lasta. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.

Lajunen, K., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille: Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print.

Lastentarhanopettajaliitto 2020. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu. Nyt on pedagogiikan aika! Viitattu 25.07.2020. <file:///C:/Users/Omistaja/Desktop/Pienen%20lapsen%20kasvun%20ja%20oppimisen%20tukeminen/Pedagogiikan+aika+julkaisu.pdf>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2020. 4-5 vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 14.09.2020. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2020. 5-6 vuotiaan sosiaalinen kehitys. Viitattu 15.09.2020 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Myllyviita, K. 2016. Tunne tunteesi. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim.

Nurmi, P. 2013. Lapsen ja nuoren viha. Helsinki: PS-kustannus.

Nuortenmielenterveystalo 2020. Mielenterveyden vahvistaminen. Tunteet haltuun. Viitattu 05.10.2020. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx

Opetushallitus 2020. Tunteesta tunteeseen. Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. Viitattu 29.10.2020. oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 31.3.2020, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf.

Opetushallitus 2020. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. Tunteet mitä ne ovat. Viitattu 14.1.2020, <https://www.oph.fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>.

Ouka 2020, Viitattu 6.10.2020, <https://www.ouka.fi/dokuments/112792/131455/Ryhm%C3%A4n+varhaiskasvatussuunnitelma+2019.pdf/da0cb6d3-5de2-4db5-8eda-a496c586b8fe>.

Paakkanen, M., Martela, F., Rantanen, J. & Pessi, A. B. 2017. Kuinka oppia tunnetaitoja? A. B. Pessi, F. Martela & M. Paakkanen (toim.) Myötätunnon mullistava voima. Jyväskylä: PS-kustannus.

Poikkeus, A-M. (2013). Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: NMI.

Pöyhönen, J. & Livingston, H. 2019. Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari. Tunteiden säätelyn harjoittelu. Jyväskylä: Kumma-kustannus.

Kuusela, M., Rintakorpi, K., Rusanen, S., Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Sanoma Pro 2016. Tunneilmallisella parempi huominen. Viitattu 15.1.2020, <https://nyt.sanoma.fi/artikkelit/tunneilmallisella-parempi-huominen>.

Saukkola, K. & Laane, T. 2017. Näe sydämellä: Luo arvostava yhteys lapseen. Kerava: Kirsi Consulting Oy.

Stern, R. & Dineen, D. 2017. Emotional intelligence education has a role in suicide prevention. Thrive Global. Viitattu 08.11.2020. <https://medium.com/thrive-global/how-emotional-intelligence-plays-a-role-in-suicide-prevention-8e81fb0ce204>.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Viitattu 29.10.2020. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf.

Touhula 2020. Viitattu 12.3.2020, <https://touhula.fi/paivakoti/lappeenranta-touhula-tirila/>.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 1. 2§

Vilkko- Riihelä, A. & Laine, V. 2012. Mielen maailma. Kehityspsykologia. Helsinki: Sanoma Pro.

Webster-Stratton, C. 2011. Kuinka edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Helsinki: Profami.

Väestöliitto 2020. Cacciatore R. & Hurme V. (toim.). Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja - vauvasta kouluikään. Viitattu 22.7.2020, <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/2bbcd0ba2726cb0aa2044569d3091a7d/1595405595/application/pdf/8824447/Kiukkukirja.pdf>.

Väestöliitto 2020. Tunnetaidot. Viitattu 3.3.2020, https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tieto_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/tunnetaidot/

Olemme tiivistäneet opinnäytetyöstämme yhteenvedoksi (haastatteluista nousseiden ideoiden pohjalta) pedagogisen Leikkirepun, joka sisältää teoriaa, ohjeita ja leikkejä haastavien tunteiden harjoitteluun. Leikkirepun tarkoitus on olla kasvattajien tukena harjoitellessa leikin kautta lasten tunne- ja sosioemotionaalisia taitoja.

Miltä Leikkirepun ulkoasu ja rakenne mielestänne vaikuttavat? Mitä haluaisitte muuttaa, lisätä tai poistaa?

Miltä Leikkireppuun valitut tunteet ja tunteista kerrottu teoria/opastus vaikuttavat? Onko sisältöä liian paljon/vähän? Mitä haluaisitte muuttaa, lisätä tai poistaa?

Pyrimme valitsemaan Leikkireppuun leikkejä, jotka ovat teille uusia ja joita teillä ei vielä ole käytössä. Mitä mieltä olette Leikkirepun leikeistä? Ovatko leikit jo ennestään tuttuja? Mitä haluaisitte leikkien osalta muuttaa, lisätä tai poistaa?

Muita muutos- tai kehitysehdotuksia? Kommentteja?

1. Minkä arvosanan (4-10) annatte Leikkirepun sisällölle sekä visuaaliselle ulkomuodolle? Kertokaa myös perustelunne.

2. Leikkireppu on kehitetty yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Vastaako Leikkireppu toimeksiantajan asettamia toiveita? Millä tavoin?

3. Leikkirepun laatutavoitteiksi on asetettu selkeys, hyödyllisyys ja helppokäyttöisyys. Mitkä asiat Leikkirepusta kertovat siitä, että kyseiset tavoitteet on saavutettu?

4. Leikkirepun tarkoituksena on antaa ideoita ja ajatuksia lasten tunnetaitojen tukemiseen leikin avulla. Minkälaisen ammatillisen hyödyn koette saavanne Leikkirepun ideoista?

5. Arvioimme Leikkirepun pitkän aikavälin vaikutuksia. Arvioi Leikkirepun aktiivisen käytön vaikutuksia suhteessa tilanteeseen, jossa Leikkireppua ei olisi käytössä, miten tilanne muuttuu?

1. Opinnäytetyön tekijät ovat asettaneet omiksi oppimistavoitteikseen oman ammattitaidon kehittämisen, jo opitun tiedon syventämisen sekä erityisesti ymmärryksen lisäämisen tunnekasvatuksen merkityksestä lapsen kasvussa ja kehityksessä. Miten mielestänne tavoite on saavutettu?

2. Arvioikaa toimeksiantajan ja opinnäytetyön tekijöiden välisen viestinnän onnistumista sekä projektin aikataulun toteutumista?

3. Opinnäytetyön tekijät laativat suunnitelman projektin tueksi. Arvioikaa osaltanne suunnitelman realistisuutta sekä toteutusta.

4. Arvioikaa opinnäytetyön tekijöiden sitoutumista projektiin.

Kiitos vastauksestanne!